

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

בַּת־צִיּוֹן נָטָה קָוָהּ לֹא־הֵשִׁיב יְדוֹ מִבֶּלַע
וַיֹּאבֵל־חַל וְחוֹמָהּ יַחֲדוּ אִמְלָלוּ: ט שִׁבְעוּ
בְּאֶרֶץ שַׁעֲרֵיהָ אֲבָד וְשֹׁבֵר בְּרִיחֶיהָ מִלִּכְהָה
וְשָׂרִיָּה בַגּוֹיִם אֵינָן תּוֹרָה גַם־נְבִיאֶיהָ לֹא־

מְלִשִׁצָאָה וְאַבִּיל מִקְפָּנָא
 וְשׁוּרָא כַּחֲדָא אֲתַפְּגְרוּ:
 ט טַמְעוּ בְּאַרְעָא תַרְעָהָא (על
 דִּי נְכַסּוּ חֲזִירָא וְאוֹבִילוּ מִן
 דְּמִיָּה עַלְוִיהוֹן) הוֹבִיד וְתִבְר
 מְזוֹזְתָהָא מִלְפָּהָא וְרַבְרַבְנָהָא
 גְּלוּ בִינֵי עַמְמֵיָא עַל דְּלָא נָטְרוּ

רש"י

שנאמר (מהלים כד) שאו שערים ראשיכם לפיכך לא
 שלטה זהם צריה וטבעו צארץ ורבותינו אמרו מעשי
 ידי דוד היו לפיכך לא שלטו זהם אויבים: אין
 תורה. אין זהם מורה הוראה:

להסירה מעל פני: נטה קו. של משפט ליפרע על
 עונינו: מבצע. מהשחית: חיל וחומה. שורא ובר
 שורא חומה נמוכה שכנגד תומה גזוהה: (ט) שבעו
 בארץ שעריה. מדרש אגדה לפי שחלקו כבוד לארון

קיצור אלשיך

הקב"ה ידו מבלע יום יום ויאבל חיל וחומה יחדיו
 אומללו, לומר אם הריסת חיל וחומה היה מתייחסת אל
 האויב, היה ראוי להפילם אחת אחת, כי אין האויב יכול לשלוט
 בפנימית עד יפיל החלונה, אמנם בזה יודע כי הוא יתברך
 היה העושה כי הגה ויאבל חיל וחומה יחדיו אומללו, ולא
 זו אחר זו, אם כן הוי אומר כי אין זה כי אם מבעל היכולת
 ומושל בפנימית ובחלונה כאחת.

שבעו בארץ שעריה וגו'. הגה ידוע מרז"ל (במ"ר פט"ו
 א') כי על השערים חלקו כבוד לתורה בעת שהכניס
 שלמה את הארון לקדשי קדשים, על כן הטביעם ה' בצרף
 לכל תשלוט בהם ידי האויבים. ונבא אל הענין, הגה ישראל
 מתלוננים ואומרים חבל על עצמנו מלכינו ושרינו כי נגרענו
 משערי לוח ארז כי הגה **שבעו בארץ שעריה** לכל יסלטו
 בהם ידי האויבים, אבד ושבר בריחיה הקב"ה בעלמו לכל
 יעכבו את השערים מלטבוע, ומלכה ושריה גדולי האומה
 בגוים המושלים בהם, ולמה גרעו מהשערים אשר המה עץ
 יבש. משיבה רוח הקודש ואומרת **אין תורה**, כלומר מן הדין
 היה כי בכס לא היתה תורה כנודע מרז"ל (פתיחת דאיכ"ו)
 כי על ביטול תורה גלו, כי ויתר הקב"ה על עבודת גילולים
 וגילוי עריות ופשיכות דמים ולא ויתר על ביטול תורה, מה
 שאין כן השערים ההם שחלקו כבוד לתורה, וזהו אומר **אין**
תורה. והנה היה מקום להם להשיב ולומר כי אינו מן התימה
 מה שביטלו עלמן מן התורה בזיון וירושלים, כי שמעתא בעי
 לילותא (מגילה כ"ח ע"ב), ומי שהיא עובד אינו יכול ללמוד,
 ואין לך עלבון גדול מנבואות יבהלום מכל הרעה הבאה
 עליהם, ואין יאשמו על ביטול תורה ולבס כל עמם ללמוד
 תורה, לזה אמר גם נביאיה לא מצאו חזון מה, וכל

חייב את ראשו למלך הקב"ה, ובחמלתו הגדולה ראה להטיל
 עיקר כעסו בבית הקדוש ההוא לתת אותו ביד אויביו לשורפו
 באש, וירא כי לעומת זה הלך הוא נגד כבודו יתברך גויס
 מרקדים בהיכלו ויתנו בו קול שמחה כיום מועד על השליטם
 בביתו יתברך. על כן מה עשה הוא יתברך לזה ליחזקאל
 הנביא יקח קנה המדה ויטה קו וימדוד אורך המקדש האחרון
 אשר עתיד לבא במהרה בימינו, שהוא גדול מאד באיכות
 ובכמות מן הראשון, וכמו שאמרו רז"ל כי בנין הבית האמור
 ביחזקאל היה על הבית השלישי העתיד. וראוי לדעת למה זה
 מטרים בנין השני וטרים חורבן הראשון נטה קו אל האחרון.
 אך הוא כי לכל יצר לו כביכול על הריסות הראשון, ומה גם
 על ידי אויבים, על כן מעתה מתנחם על היות עתיד לבנות
 טוב ממנו במקומו.

וזה יאמר חשב ה' להשחית חומת בת ציון, כלומר
 הדע למה לא חש הוא יתברך על שמחת האויבים על
 השליטם בביתו, כי הלך מאז חשב ה' להשחית חומת
 בת ציון, כבר נטה קו על ידי הנביא כמדובר. ועוד כי
 הלך עיקר השליטה לא היה האויב, כי הוא יתברך בעלמו היה
 עיקר בהריסות אלו, כי הלך לא השיב ידו מבלע, והוא כי
 הגה אמרו ז"ל באיכה רבתי שהיה נבזרחין קץ בחייו, והיה
 רוצה לקוב לארצו, עד שאמרו לו לא תירא כי הלך אלהיהם של
 אלו הוא נגדם והוא בעוכם כי חטאו לו, וזה לך האות מדוד
 החומה כמה קומתה היום, וחזור ומדוד אותה מחר, ויעש כן,
 וימנא ביום השני כי נפחת אורך קומתה שני טפחים, ועל דרך
 זה ביום השלישי ורביעי, אז ידע כי מה' היה כי היה מבליע
 החומה בצרף שני טפחים בכל יום למען הקל לאויבים ליכנס
 וישיכרו כי ממנו יתברך הוא כי חטאו לו, ואחר כך לא השיב

ישמח משה

יונתן, ותורף דבריו על פי הגמרא (ב"ב י"ב ע"א) אף על
 פי שנטלה הנבואה מן הנביאים, מן החכמים לא נטלה,
 עיין ע"ס. ועל פי זה פירוש הפסוק גם נביאיה לא מצאו

גם נביאיה לא מצאו חזון מה'. על פי מה שכתב בספר
 שמע שלמה פרשת תלוא בפסוק (דברים לג כח) וישכון
 ישראל בטח דד עין יעקב, על פי המדרש והתרגום

אבל משה

לעומת זה **אבד ושבר בריחיה** [היינו נחש בריח], והבן.

*

עוד יאמר **טבעו בארץ שעריה איבד ושבר בריחיה מלכה ושריה בננים** [אין תורה גם נביאיה לא **מצאו חזון מה'**]. נ"ל על פי שהטביעה היה מעצמו בלי שליטת יד אויב, ומקונן איך נעשה פרצה משמים, על פי המבואר במסכת עירובין (ב' ע"ב) דרבנן סברי דיותר מכ' אמה אין זה פתח אלא פרצה, ולמדו מפתחו של היכל, ור' יהודה סובר עד מ' ונ' אמה היו פתח, ולומד מפתחן של מלכים עיין שם בדף ב' ע"ב שם בגמרא, ולא היא, ר' יהודה מפתחא דמלכין גמר, עיין שם. אבל פתח אולם לא מיקרי, עיין שם ע"א, ועיין שם ע"ב דפליגו נמי ברוחב יותר מעשר, ועיין שם בתוספות ד"ה אמר אביי.

ואם כן **טבעו שעריה** המשקוף והמוזות, אם כן נעשה פתח יותר מכ' בגובה ומהעשר רוחב, דהא הפתח היו גובה כ' ורוחב עשר, ואם כן אין זה פתח אלא פרצה, ואם כן נעשה פרצה בידי שמים, ושמא תאמר דהווי כפתחא דמלכין, לזה אמר **מלכה ושריה בננים**, והבן. והנה שם ע"א מבוי דרבנן תני תקנתא, סוכה דאורייתא פסיק ותני פסולת, לזה אמר נחמה **אין תורה**, שאינו כמו פרצה בשל תורה דלא שייך למימר ביה תקנתא, עיין שם בתוספות ד"ה סוכה הנ"ל, ולישנא דאי בעית אימא וכו' לא אתי שפיר לפירושו וכו', עיין שם ודוק, רק אית ליה תקנתא בודאי, ושמא תאמר כתידין של האי בעית אימא והווי כנפישין מיליה דתקנתא, ולכך נופל עליהן לשון פסול ולא לשון תקנה, לזה אמר גם **נביאיה לא מצאו חזון מה'**, ואם כן אדרבא אפסק מילוליה דאין אתנו יודע מה להגיד עליהם איך יתקנו, רק פתח דיש להם תיקון, והבן זה. והמעם מרומז בזה עצמו, כי מה דלא אמרינן תקנתא בדאורייתא רק פסולה, היינו כדי לעשות חיזוק לתורה, ואם כן דכאן נהפוך הוא דכל זמן דאין תקנה, אבדה התורה ח"ו כמו שאמרנו ספדי תורה וכו' נפלה נורך מיום שחרב ביתך, כי רזי תורה נמסרו וכו', כאמרם ז"ל מיום שחרב בית המקדש וכו', וגם הגשם חלף הלך לו (שיר שמיים ז' ב'), שהוא רובה של תורה, [היינו הגשם מצות שאין בידנו לקיימם בגלות]. וגם בהגשאר אין יכולת בידנו להעמיד הדת על תילה כמבואר בחו"מ, ואין בידנו למחות בעוה"ר, ואין לך כל שבת שלא בא בולשת וכו', וכדומה בשאר המצות, ואם כן אדרבא התקנה הוא חיזוק להתורה. והיינו אמרו **מלכה שריה בננים אין תורה גם נביאיה לא מצאו חזון**, והוא יסוד להתורה נביא אקים להם וכו' (דברים י"ט), גם **ישבו לארץ**, ר"ל בשפלות ולא ידיהם רמה, וכך **ידמו זקני בת ציון** כי אין בידיהם למחות, ואם כן אדרבא תקנתם הוא תקנת התורה, ולכך אית להו תקנה ודאי, והבן.

ועל פי זה יתבאר הפתיחה באיכה רבתי ר' אבוהו פתח והמה כאדם [עברו בריח (סוטה י' ז)], זה אדם הראשון וכו', וקוננתי עליו איכה וכו', כי לשון **איכה** נופל על לשון שיש לו תיקון, לומר **איך** יתקן זה, אבל מה שאבדה תוחלתו, מה זה לשון **איכה**, לשון **אוי** ראוי לומר. והנה אדם הראשון עבר על צויו של המקום ברוך הוא בעצמו והווי של תורה והבן, ואף על פי כן השש השי"ת לחקתו כמבואר בספרים דהגירושין היו לחקתו שלא ישאר בלי תיקון אם יאכל מעין

לא השיב ידו מבלע לשון בליעה, היינו שנבלע [החומה ונשארה קיים לעד].

ועוד יש בזה כונה עמוקה, על פי שכתב ביערות דבש [חלק שני דרוש ז', עיין שם בארוכה] כי אש שלמעלה בא כדי לאכול אש שלמטה, [כי אש שלמעלה הוא אש אוכלה אש, ומחסד השי"ת כאשר בא צר ואויב לשרוף בית ה', והשי"ת השב מחשבות לבל יכלהו אש כי אם יהיה נטבע ונגנו בארץ, מה עשה הקב"ה, שלא אש ממרום, ואש אוכלה אש ואינו מכלה, ואם כן אכלה חום אש ארצי, והוא אינו מכלה, ולא שלט אש בבית המקדש ונטבע בתחתיות ארץ. והווי מאמר המקונן (איכה ב' י) ממרום שלא בעצמותי וירדנה, והיינו כי על ידי כן ירד בית המקדש לתחתיות ארץ, ולא היה נשרף על ידי אש שהיו האויבים מציתים בו], כדי שיגנו [הבית המקדש בעצמו לעד].

והיינו **לא השיב ידו מבלע** בשביל הבליעה, רק **ויאבל** הוא פועל יוצא, כי הרוואה אש בא מן השמים, נמס לבו כמים בראותו כי מן השמים נלחמו, ולפי האמת הוא חסד, [כי האש שלמעלה במלה הגשמי, ונשאר הבית המקדש קיים ונגנו לעתיד], ומופת לזה שלא נשרף רק נבלע, כי הלא חיל והומה יחדיו **אומללו**, ואין זה טבע השריפה רק טבע הבליעה, ואומלל הוא לשון כריתה שנכרת ממקומו, והוא פירש נכון בס"ד ויתישב בזה כמה דקדוקים.

*

טבעו בארץ שעריה אבד ושבר בריחיה. גם בזה מספר חסד המקום ברוך הוא כי השמאל דוחה והימין מקרב, על פי שכתב ביערות דבש חלק שני דף ל"ה על פסוק הכביד נחשתי (איכה ג' ז'), עיין שם. [ותוכן דבריו בדרוש וא"ו כי נחושת מרומז להם"א שהוא כקוף בפני אדם, וכן נחושת להב, והא שרש נחש שביקש לדמות לאדם, ולכך נקרא נחושת שהוא נחש, וכל חמדת אדם הוא מצד הנחש, וכל עבודת האדם יהיה שיכנים כח התאוה והחמדה מהנחש להקדושה שיחמוד לדבר מצוה, אמנם בעו"ה בגלות ארץ טמאה גבר עלינו כח הנחש בחמדת ותאות הבלי הזמן, ומבלבל מהשבותינו אפילו בעמדינו לפניו בתפלה ומעשים טובים, אשר משליך חצי אשפתו הרהורים ופניות ומחשבות זרות. וזה שקונן הנביא (איכה ג' ט) גם כי אזעק ואשוע שתום תפילתי, ולמה כי הכביד נחשתי, היינו הנחש דפ"א כבד וקשה מאוד לפרוד, עד כאן תוכן דבריו הקדושים]. ועל פי זה נ"ל אמרם (סוטה מ"ז ע"ב) יצר הרע ותינוק ואשה, תהא השמאל דוחה והימין מקרבת. היינו השמאל שלא לשם שמים רק לחמדה, והימין לשם שמים, וכן תינוק, כי שיחת הילדים מוציאים את האדם מן העולם (אבות פ"ג מ"ט), מה שאין כן להנכו לעבודת ה', והוא פירוש אמיתי לדעת. ועיין מ"ש שם בדף ל"ה ע"ד בדרוש הנ"ל בענין נחש בריח, והוא הבריח הפשוט, והוא יצרא דעבודה זרה, עיין שם. והנה בזמן שהיה בית המקדש קיים, היה הקדושה רבה והעולם יכול להתקיים, אף שכח הטומאה גם כן גדול היה, מה שאין כן לאחר שנחרב, לכך אז ביטלו יצרא דעבודה זרה וזה לעומת זה (יומא ס"ט ע"ב), וכעין שאמר רבי יהושע בן חנניא (ירמיה מט ז) אבדה עצה מבנים, נסרחה חכמתן של אומות העולם (אגיגה ז' ע"ב).

ועפ"ז יתבאר **טבעו בארץ שעריה** והק' במלה, מ"מ

מִצֵּאוֹ חֲזוֹן מִיְהוָה: יִשְׁבוּ לָאָרֶץ יְדָמוּ זְקֵנֵי
 בֵּת-צִיּוֹן הָעֵלְוּ עֶפְרַיִם עַל-רֵאשִׁים חֲגֵרוּ
 שִׁקִּים הוֹרִידוּ לָאָרֶץ רֵאשֵׁן בְּתוּלַת
 יְרוּשָׁלַם: יֵא כָלוּ בַדְמָעוֹת עֵינַי חֲמַרְמְרוּ
 מֵעֵי נִשְׁפָּךְ לָאָרֶץ כְּבִדִי עַל-שֹׁבֵר בֵּת-
 עַמִּי בַעֲטָף עוֹלִל וְיוֹזֵק בְּרַחֲבוֹת קְרִיָה:
 יב לְאִמָּתָם יֹאמְרוּ אֵיךְ דָּגַן וַיֵּין בְּהִתְעַטְפֹם
 כַּחלֵל בְּרַחֲבוֹת עִיר בְּהִשְׁתַּפֵּךְ נַפְשָׁם

פְּתַגְמֵי אוֹרֵיתָא פְּאֵלוּ לָא
 קְבִילוּ יְתָה בְּטוֹרָא דְסִינֵי אַף
 נְבִיאָהּ אֲתַמְנַע מְנַהוֹן רוּחַ
 נְבוֹאֵת קוֹדֶשָׁא וְלֹא אֲתַאמֵר
 לְהוֹן פְּתַגְמֵם נְבוֹאֵתָא מִן קָדָם
 יי: י יִתְבִּין עַל אֲרַעָא שְׁתַּקִּין
 סְבִי כְנֻשְׁתָּא דְצִיּוֹן אֲסִיקוּ עֶפְרַיִם
 מְקַלָּה עַל רֵישֵׁיהוֹן קְמַרוּ סְקִין
 עַל בְּסַרְהוֹן אֲחִיתוּ לְעַפְרָא
 דְאֲרַעָא רֵישֵׁיהוֹן בְּתוּלַת
 דִּירוּשָׁלַם: יֵא סְפִקוּ בַדְמָעָן
 עֵינַי אִידְגָּאָרְן מֵעֵי אֲתַשְׁד
 לְאֲרַעָא כְּבִדִי עַל תְּבִיר
 כְּנֻשְׁתָּא דְעַמִּי פְדוּ דְצַחוּ
 עוֹלְמֵיָא וַיִּנְקֵיָא בְּפַתָּאוֹת

קְרָתָא: יב לְאִמָּהוֹן אֲמַרִין רַבֵּיָא דִּישְׂרָאֵל אֵן עֵיבוֹר וְחַמֵר כַּד הָווּ צַחֲיִין בְּקִטְל דְחַרְבָּא מִן צַחוּתָא

רש"י

(י) יִשְׁבוּ לָאָרֶץ וּגו'. כמשמעו ומדרש אגדה נצודלנר הושיעם לארץ כשמרד צו לדקיהו ועבר על שזועתו צא וישב לו צדפנה של אנטוכיא ושלח בשביל סנהדרין וצאו לקראתו וראה אותם אנשים של צורה והשיב אותם בקמדראות של זהב ואמר להם סדרו לי תורתכם פרשה ופרשה ותרגמוה לי כיון שהגיעו לפרשת נדרים אמר להם אם הוא

רוצה לחזור יכול הוא לחזור אמרו לו ילך אלל חכם ויתיר לו אמר להם אם כן אתם התרתם ילך אלל חכם ויתיר לו אמר להם אם כן אתם התרתם ללדקיהו את שזועתו לוא ושמוטום והושיעם לארץ וקשרו שערות ראשם צונצות הסוסים וגרדום: (יא) חמרמרדו. גרדו"לירט כלעז דרך בני מעים כשמשליכם אדם לאור הם כוונים ומתחמרמרים: בעמף.

קיצור אלשיך

נבואות קשות נקראו חזון, הנביאים לא מלאו נבואות קשות על ישראל, רק נבואות טובות, ואם כן לילוחא ושמחה היה להם, ומדוע לא עסקו בתורה, ועל שביטלוהו גרעו מהשערים שחלקו כבוד לתורה.

יִשְׁבוּ לָאָרֶץ וּגו' ידוע כי חכמי ישראל נקראים בשם זקנים. ואחר אומרו כי מלכה ושריה בגוים, היה על כי אין תורה, שהוא עון ביטול תורה כי בטלו ישיבות התורה, על כן על הזקנים חכמי ישראל שעליהם מוטל ללמד את הבחורים תורה, אמר שלא לנוכח כמדבר עם אחרים ולא עמיהם, על כי ביטלו לימוד התורה ישבו לארץ, לומר הם דממו מן התורה שבתם על כסאות ומטות, זה עונשם שאעשה מה שעל כרחם ידמו מן התורה והם על הארץ, כי אמית את בנייהם וישבו לארץ באבלות עליהם, ואז ידמו מן התורה על כרחם, תחת אשר ביטלו התורה צבירתם הרעה, ואחרי כן אתם בני ישראל אשר אינכם אשמים בדבר העלו עפר על ראשם של זקנים, כי אחרי התאבלם על בנייהם, תקברו אותם גם הם ותעלו עפר על ראשם, ושמא תאמרו למה יכפול עונשם, לזה אמר הנה הסבו מיתת הבחורים אשר

היו ראויים ללמוד תורה, ובסתם שלא לימודם מתו, באופן שהגרו שקים והעלו עפר על ראשן בתולת ירושלים על הבחורים ההם אלופי נעוריהן המתים טרם יזדקקו להן, על מה, שהזקנים לא לימודם תורת ה'.

בלו בדמעות עיני וגו'. הנה עד כה צאה תשובתו יתברך או המקוין בעדו כי על ביטול תורה כלתה אליהם הרעה, ושחין תואנה לאמר שמאימת הלא העתידה לא עברו כח ללמוד כמדובר, על כן משיבה ישראל ואומרת אל יאשימו עליהם על זמן קרוב אל החורבן על זאת, כי הלא טרם החורבן גדלה הרעה בארץ עד גדר שכלו בדמעות עיני, ומי יעלה כח לעסוק בתורה ובכל הרעות האלה, כי הלא לקרוא מקרא שהוא בכתב, הנה בלו בדמעות עיני, ואיככה אוכל וראיתי במגלת ספר כתוב ועינים אין לראות, ואם לשנות משנה על פה, הנה חמרמרדו ונשרפו מעי ואיך אשנה על פה, ומה גם בהתמדה, כי יתחממו המעים כמתמיד להרים קול כנודע, ואם לעיין בגמרא בקושיות והויות ותירושים להמית עלמי עליה ואני כבר כמתי עולם כי נשפך לארץ כבדי, וכל זה היה על שבר בת עמי שנסברו קודם שבר

בחלקים שוים בעידית או בזיבורית, אבל אם השנים המכונסים מעידית או בינונית והשלישי זיבורית לא יהינן ליה אחד מצרא בלא גורל, כי למה ירויח מפני כן ליטול עידית מה שלא היה מרויח פשוט בפשטותו. ויש מפרשים⁷⁸ דאפילו בעידית ואפילו שמרויח כי זה מכלל זכות בכורתו שנתן לו הכתוב.

יבם מאי וכו'. ואע"ג דמשמע דפליגי במשמעותא דקרא, לאו דוקא, דקרא לענינא אחריתי אתי, דאם איתא שפיר קאמר אביי דקרא לגמרי קרייה בכור⁷⁹, אלא רבא מסברא אייתי ליה, דבשלמא בכור שבאו לו שני חלקים כאחת חלק [אחד] גדול הוא ודינו שיטול בחד מצרא, אבל יבם שבאו לו בפזור ומשני מקומות⁸⁰ אינו מן הדין שיטלם ביחד בלא גורל, (ואפי') [ואביי] סבר דאע"ג דסברא הכי הוא מ"מ כיון דבכור קריא רחמנא (כלל) מן שמיא אקנה ליה, הא (אמרינן) בעלמא כו"ע מודו כרבא, כגון שנים שלקחו שדה ואחד נתן שני חלקי הדמים ובאו לחלוק נוטל בעל שני

בזה ק' התוס' בסוגיין, ודוק]. 77 כ"ה ברבינו יונה וברמב"ן וברא"ש סימן מו (ועי' פ"ח אות ר), וברשב"א בשם כל רבותי. 78 ר"י מיגש וברמב"ם פי"ב מהל' שכנים ה"ב (וכמש"כ המ"מ שם). ומלשון רבינו משמע דהטעם דמקבל העידית הוא משום דעדיף ממשוט, דבבכור איכא גזה"כ דמקבל אחד מצרא, (ולא רק משום דחשיב חלק א' וממילא מקבלם יחד, דזה לא סברא שיקבל מעידית יותר ממה שמקבל הפשוט, ועי' בלשון רש"י בזה, ובב"י בסימן קעד אות ה ובדרישה שם, ומש"כ בשיעורי הגר"ח), וראה עוד במשנת ר"א בזה, ומש"כ להלן הערה 81 והערה 88. 79 ועי' ברא"ש שביאר בזה באופ"א. 80 ועי' ברגמ"ה שפי' דיבם מיירי שמת אחיו בחיי אביהם ויבם ואח"כ מת אביהם וכו', והיינו דבמת אביו ואח"כ מת אחיו ויבם אינו נוטל אחד מצרא דלא חשיב כחלק אחד, אמנם בדברי רבינו שכי' דכיבם באו לו בפזור ובשני מקומות, נראה דפליגי על הרגמ"ה וס"ל דגם במת האב וירש חלקו ואח"כ יבם ונוטל חלק אחיו והוי משני מקומות מ"מ נוטל כאחד. וכ"מ בהגהות הב"ח על הרא"ש. ודברי רבינו מוכרח לשיטתו ביבמות כד, א דס"ל דבמת האח קודם האב אין נוטל המייבם חלק האח דהוי ראוי לאח, וכ"ה שיטת הר"ח שהובא ברשב"א שם, וכ"ה ברמב"ן ותורא"ש שם. וברמ"ה לפנינו.

לו דין לחי וקורה [ליחשב] סתימה להוציאו ממפולש, כך פירשו רבותי.

התם לענין טומאה וכו'. פירוש שאין דינן כרשות הרבים לזה.

אלא דברי נביאות. פירוש לשבח לדין חלוקה קאמר לה כדמייתי לה שניתנה נבואה לחכמים.

ולענין פסק, בשיעור כרם ושדה לדין חלוקה הכל לפי המקום, שיראה בית דין שיש בו דבר ראוי לכל אחד ואחד כדמוכח שמעתין.

וניתנה לחכמים. פי' שיש שישגו בשכלם דברים הרבה שאין כח בשכל הטבעי להשיגם.

וחכם עדיף מנביא. פי' מאותו נביא שיש לו כח לראות עתידות ואין לו דרכי הנבואה שהם מצד החכמה שרוח שכינה שורה עליו, וכמו שביאר הרמב"ם בספרו⁷⁵ כי הנבואה אינה שורה אלא על חכם.

[יב, ב] פשיטא חלק בכור וחלק פשוט יהינן ליה אחד מצרא. פירוש דכחלק אחד גדול הוא⁷⁶. ונחלקו המפרשים, יש אומרים⁷⁷ דדוקא

75 מו"ג ח"ב פל"ב, ובהל' יסוה"ת פ"ז ה"א. 76 וכפירוש"י דהרי הן כחלק אחד, והתוס' כ' הטעם כדנפ"ל מדכתיב פי' שנים וכו', וברא"ש כ' כתוס' וכהסבר רש"י, ולפ"ז באיבעיית הגמ' ביבם, שפיר י"ל דכיון דליכא קראי שפיר מבע"ל כיון דהוי כשני חלקים, ועי' בדברי רבינו להלן ד"ה יבם. [במלבושי יו"ט הק' בההיא דגיטין מח דאמרי' דלמ"ד אין ברירה לא משכחת דמייתי בכורים אלא חד בר חד עד יהושע בן נון, והק' דמשכח"ל גם כשני אחים בבכור ופשוט דיוכל להביא בכורים, דלפי"מ דאמרי' הכא דיהינן ליה אחד מצרא, א"כ ביש להם ג' שדות, האמצעית ודאי של הבכור, דאיזה שדה שיפול בחלקו יתנו לו את האמצעית דליהוי חד מצרא, ובס' בני ציון סי' קסא תירץ דהא דיהינן ליה חד מצרא ה"ד אם הבכור בא בטענה שיתנו לו אחד מצרא, אבל אם הבכור רוצה שיחלקו כל שדה לחלקים ודאי דאין הפשוט יכול לעכב ולומר שיתנו לבכור האמצעית דזהו רק לייפות כוחו ולא לגרוע כוחו וכו', אמנם נ"ל בפשיטות טפי דאף דיש לבכור את האמצעית מ"מ הוי רק מדין החלוקה דנותנין לבכור חד מצרא, אך בעיקר הזכיה חשיב אינו מבורר ושפיר הוי כלוקח גם בזה. ועי' לשון הרשב"ם להלן קבד, א ד"ה אחד מצרא שכ' בתו"ד "שהרי אם יפול חלק הפשוט בשדה האמצעי לא יזכה בו". ויש ליישב חידושי הרשב"א <מה"ק> - בבא בתרא / יום טוב בן אברהם אשכנזי (ריטב"א) (עמוד 56) (726077) תורפס מאתר אוצר החכמה

ולהחזירו למבוי אחר משום דלמא הוי משמע בפירץ פצימיו וההוא ודאי אין מעכבין.

והפירוש שאמרתי שאינו עולה כהוגן מפני שאין דינו מחוור לי, שאם מן הדין לחייבו במס אכסניא של מלך יחייבו אותו כשהוא סתום מכאן ופתוח לשם, ואם אין הדין נותן לחייבו למה מונעין ממנו חזרת פתחו, אם כן כל היוצא מן המבוי יחייבו אותו שלא לצאת כדי שיתן עמהם בלחי וקורה ובשאר הדברים, וכן אחד מעיר שנתן דעתו לעקור משם כן.

אחד מבני מבוי שבקש לסתום כנגד פתחו. פירש רש"י ז"ל שבקש להקיף מחיצה סביבות ארבע אמותיו שיש לו במבוי כנגד פתחו, מעכבין עליו שההולך מראש המבוי לצד סופו צריך להקיף סביב המחיצה, וזה הפירוש אינו נכון בדרך הסוגיא, דאי הכי היכי אקשינן עליה דרב הונא מהא דתניא נמצאת פנימית משתמשת עם כולן ומשתמשת לעצמה הא רב הונא לא אמר שיעכבו אלא פנימים על החיצונים שהדרך מתרבה להם, אבל לא חיצונים על הפנימים כיון שאין הדרך מתרבה, ועוד שלא מצינו ארבע אמות במבוי אלא בחצר אמרו ואין דנין מבוי מחצר שהרי אינן שוין שפירוק משא בחצר הוא ולא במבוי.

ויפה פירש ר"ח ז"ל כגון שיש לראובן חצר בסוף המבוי מבפנים ובקש לסתום כנגד פתחו ולהוציאו מכלל המבוי מעכבין עליו, מפני שהם היו יכולין ליכנס ולהשתמש שם כדאמר רבי שמעון בן אלעזר לקמן והדרך מתרבה עכשיו עליהן, ואל תתמה אם על הפנימי בלבד היכי קאמר אחד, שהרי בכלל זה יש כל הפנימיים שרצו לסתום והחיצונים מעכבין, וכל אחד ואחד הבא ברשות הפנימי סותם אף על פי שהחיצון מעכב עליו ולרב הונא אינו סותם, ועוד שמצינו אחד סתם על אחד ידוע במסכת יבמות פרק כיצד אשת (י"ט ב') רבי שמעון אומר ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה כיצד חלץ לבעלת מאמר נפטרה צרתה לצרתה לא נפטרה בעלת מאמר, ועוד במסכת שבועות פרק כל הנשבעין (מ"ה א') היה אחד מהן משחק בקוביא או מלוה ברבית שכנגדו נשבע ונוטל ולא נאמר אלא על הנשבע ולא משלם, ובפרק המוכר את הספינה (לקמן פ"ה א') היתה מדה של אחד מהן ופירושו של לוקח ולא של מוכר, ובפרק קמא דבבא קמא (י"ד א') לא לזה ולא לזה כגון חצר שאינה של שניהם אלא דחד, כלומר דניזק.

ופסקו הגאונים ז"ל כרבי וליה לדרבי שמעון בן אלעזר ודרב הונא, ואפילו בא לפתוח לו פתח בסוף חלקו שכנס בתוך שלו, שהדרך מתרבה עליהן מחמת שהוא פורק משאו בחוץ וכשלא היה סתום דרך בני אדם לפרק סמוך לבית, אין בכך כלום כיון שיש לו להשתמש עמהן.

והוי יודע דכי אמרינן אין בני מבוי מעכבין עליו הני מילי במבוי הפתוח למוקצה ולבקעה או לרחבה שאחורי הבתים, אבל פתוח לרשות הרבים אפילו בני רשות הרבים מעכבין עליו, משום דבני רשות הרבים נפישו ודחקי ועיילי התם טובא, כדאמרינן לקמן (י"ב א') מבואות המפולשין לרשות הרבים ובקשו בני מבוי להעמיד להן דלתות בני רשות הרבים מעכבין עליהם, והתם בפתוחין מצד אחד קאמר דאי במפולשין לגמרי משני צדדין היכי סבור מינה כארבע אמות, והיכי אמרינן זמנין דדחקי בני רשות הרבים ועיילי טובא, הוה ליה למימר דחלפי בהו, ומצינו שנקרא מבוי גדור משלש רוחותיו מפולש בפרק כל כתבי הקודש (שבת קי"ז א'), זה כתב הראב"ד ז"ל וכן הדברים נראין, ומיהו דוקא במבוי פתוח ברחבו לרשות הרבים שאין בו פתח בדופן רביעית, אבל היה בו פתח ברחבו שאינו רחב כרחבו של מבוי ופצימין ומלבן לעכב רגל הרבים ממנו, מעמידים להם דלתות, שלפיכך קראהו מפולש לרשות הרבים כדאמרינן התם (שם ב') דשלש דפנות בלא לחי זהו מבוי המפולש, ומיהו בהאי דינא אין לחי וקורה מעכבים, אבל ראיתי דעת כל רבני ספרד ז"ל דמפולשין משני צדדין קאמר, ולפיכך יש לנו לדחוק ולומר שבמפולש מצד אחד הואיל והוא מיוחד לבני המבוי עשוין להשתמש בו כחצר ואין רגל הרבים מצויה שם, אבל במפולש משני צדדין פרוץ הוא להם ואין עשוי לתשמיש ומשום הכי עיילי התם, והאי דלא אמר חלפי בהו משום דאפילו בשיש דרך לאלו בדרך האחר ולא חלפי ביה, מצו לעכב.

דף י"ב ע"א. הא דאמרינן מיום שחרב בית המקדש אף על פי שניטלה נבואה מן הנביאים מן החכמים לא ניטלה. פירש רש"י ז"ל אף על פי שניטלה מן הנביאים שאינן חכמים, ויש להשיב בה דהא אמרינן במסכת נדרים (ל"ה א') אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על חכם גבור ועשיר, ויש שהשיבו שאין הקב"ה משרה שכינתו בלא הפסק אלא על חכם אבל נביא של שליחות כגון נבואת יונה בן אמיטי בשליחות נינוה שהוא לפי שעה, משרה הוא

שכינתו אף על החסידים שאינם חכמים, דאמרינן
התם מנא לן ממשה ואילו משה לא פסק ממנו
נבואתו, וזהו לשון משרה, ואף על גב דמייתי נמי
עשיר מיונה, נביא בלא הפסק היה ולא נשתלח אלא
לנינה, ואין דעתי נוחה, אלא הכי קאמר אף על פי
שניטלה נבואת הנביאים שהוא המראה והחזון,
נבואת החכמים שהיא בדרך החכמה לא ניטלה, אלא
יודעים האמת ברוח הקדש שבקרבם.

דף י"ב ע"ב. חלק בכור וחלק פשוט יהבינן
ליה אחד מצרא. פירוש ואף על גב דלא שוו חולקי
אהדי שיימינן להו בארעא ושקיל פי שנים בה
במקום אחד, כגון שיש שדה אחת עידית בין ארבע
שדות של זיבורית, דאי יהבינן ליה אחד מצרא
לעולם שקיל לעידית, הלכך שמין בקרקע ונוטל
אותה שדה של זיבורית ובעידית הסמוכה לה עד
כדי דמי פי שנים של שדות המגיעות לחלק אחיו,
וכן אם היו להן שתי שדות עידית ובינונית במקום
אחד ובינונית אחרת במקום אחר, נוטל בכור שתיים
שבמקום אחד שהן פי שנים בדמים של אחרת, ואילו
איניש אחרנא אף על גב דבעי למיתן דמי טופינא
דשבחא דארעא (אמרי ליה) מעלינן ליה ולא שקיל
לעידית, אלא יהבינן ליה שדה אחת כאן ושדה אחת
כאן, ואותה של עידית חולקין אותה בשוה והיינו
ההוא דזבן ארעא אמצרא דבי נשא, והאי דלא פירשו
בגמרא חד מצרא בבכור במאי, משום דלעולם היכא
דשקיל חדא שקיל אידך ואי שייך לעלווי בתרווייהו
ולמדחייה לאידך גיסא בשני חלקים שלו ודאי הרי
הוא כשאר האחין, שלא יפו כחו אלא לעשות שני
חלקיו כחלק אחד, וזה פירוש ה"ר יהוסף הלוי ז"ל.

וקשה לי דהא אמרינן בסמוך חדא אהאי ניגרא
וחדא אהאי ניגרא זימנין דהא מידויל והא לא
מידויל כלומר וחלוקה בתרווייהו עדיפא לי, אלמא
אפילו חד חולקא פלגינן ליה בשני מקומות, והלכך
אפילו בבכור דין הוא שיטול בעידית פי שנים בה
ובינונית פי שנים בה, ואפילו יבם דינו ליטול כן
שאלו היה אחיו קיים נוטל היה בעידית אף זה
למה לא יטול חלקו בה, וכיון דבגוה דעידית ליכא
עילוויא מחד צד לאידך גיסא, ודאי בחד מצרא
יהבינן ליה, וליכא לפרושי הא דאמרינן זימנין דהאי
מידויל והאי לא מידויל דאמילתא דלעיל קאי, ולומר
דלא בעי למיתן ליה אמצריה, דכיון דלא ידיע הי
מדויל ליכא טענה לעלווי הך אמצריה טפי מאידך
אלא טענתיה למפלג בתרווייהו היא וש"מ חולקין
להם בשני מקומות, וי"ל דודאי אם בא לחלוק בכל

אחת ואחת חולקים אלא שאין פשוט יכול לומר
נעשה שלשה חלקים שוין בדמים ותטול אחד כאן
ואחד כאן, ואפילו אתי לעיולינהו כנכסי דבי בר
מריון לא צייתנין ליה לעולם דלשקול איהו חלק
כאחד ולישקול בכור חלק כשנים, אלא אם רצה
פשוט שיהא חלק פשיטותו במקום אחד אף בכור
נוטל שני חלקיו במקום אחד, או חולקין בכל אחד
מהם ונמצא נמי נוטל שני חלקיו בכל אחת מהן
במקום אחד כאילו היה ממש חלק אחד, אלא שאין
חולקין לעולם הנכסים לשלשה חלקים מפוזרין
שיטול הבכור חלק כשנים בפזור ויטול הפשוט חלק
כאחד ואפילו בעילוי, ואילו ביבם מצי היאך לעלווי
חדא ושקיל לה בעלווי ושקיל יבם חלק כשנים,
רואין אותן כאילו אחיו קיים וזה מעלה עם שניהם,
אלא שאם בא ליטול חלקו בכל אחת הרשות בידו
כיון שהן עידית וזיבורית דחלוקה בשוה עדיפא
מעלווי, כן נראה לי לתרץ בדרך הזו.

ופירש רש"י ז"ל מעלינן ליה כנכסי דבר מריון,
לנו היא משובחת כקרקעותיו של בר מריון שהיו
מעולות, ונראה שיכולין לומר תן כך וכך או נחלוק,
אף על פי שהן אומרינן יותר ממאה בדמים, ויש מן
הגאונים ז"ל שאמרו שעילוי זה אינו אלא כגון
שאומרים או יטול זה העילוי או יתן לנו, שאם אמרו
אם רוצה ליטול יתן כך וכך ואם לאו נחלוק הכל
שאיין אנו רוצים ליטול אותו חלק וליתן כלום, אין
שומעין להם אלא שמין את הנכסים בבית דין, ועוד
אמרו שאם רצו ליתן כדרך שהוא נותן ולא יותר
שהדין עמו אם לא עלו אותו יותר, ודברי ה"ר יהוסף
הלוי ז"ל מוכיחים כן ונראין דבריו בזה.

ומה שכתב רש"י ז"ל ומסתברא הא דרב יוסף
בשדה הבעל שיכולין לומר פעמים שזו מתברכת
משאר שדות, איני יודע מהו שאף בכל השדות
פעמים זו מתברכת וזו אינה מתברכת, אלא אם באנו
ליתן להם טענה בעילוי על כרחנו נפרש שלא נאמרו
דברים הללו אלא כשיש שם עילוי כגון בקורבא
ורחקא או דהאי אניגרא והאי אנהרא, דכיון דחדא
שויה טפי אין האחד יכול לומר אני נותן כפלים מן
הזיבורית ונוטל חלק אחד בעידית, דכיון דאיכא
עילוויא כלל מעלו לה טפי, וכן נמי חדא אהאי ניגרא
וחדא אהאי ניגרא אף על גב דלא ידיע לן
עילוויא מכל מקום חדא שויה טפי ויכלי למימר
לדין עדיפא לן חלוקה דתרווייהו דאי לא
מידויל הא מידויל הא, אבל היכא דליכא עילוויא
חולקין בשוה ושקיל אחד מצרא שכופין על מדת
סדום, והיינו תרווייהו אחד נגרא, וההיא דאמרינן גבי

כל זה רשמתי לי למזכרת, עד שנתפנה לעיין בדברים, במפרשי הסידור, ובשלחן ערוך או"ח (סימן מ"ו), ונושאי כליו שם, ותן לחכם וגו'.

ומתיר אסורים, ואילו בתפילת "שמונה עשרה" דידהו הנוסח הוא: רופא חולים, סומך נופלים, ומתיר אסורים, וצ"ע טעם השינוי.

סימן סח.

בענין נבואת חזון ונבואת חכמה

אלא יודעים האמת ברוח הקודש שבקרבם" ע"ש"ו.

ובחידושי הריטב"א ז"ל בבא בתרא שם כתב: "ניטלה מן הנביאים וניתנה לחכמים, פירוש, שיש ששיגו דברים הרבה שאין כח בשכל הטבעי להשיגם, וחכם עדיף מנביא, פירוש מאותו נביא שיש לו כח לראות עתידות ואין לו דרכי הנבואה שהם מצד החכמה שרוח שכינה שורה עליו" וע"ש, ועיין עזוז נפלאות דברות רבינו הר"ן ז"ל בספר דרשותיו (דרוש י"ב) בביאור הסוגיא כאן, ובספר חובת הלבבות (ש"ח פ"ג) ע"ש.

ומבואר דשני מיני נבואה יש, האחד נבואת מראה וחזון, דהיינו שהקב"ה מתגלה לנביא ומנבא אותו ומדבר עמו,

איכה (כ"ט): "גם נביאיה לא מצאו חזון מה". ובתרגום שם תרגם: "אף נביאהא אתמנע מנהון נבואת רוח קודשא, ולא אתאמר להון פתגם נבואתא מן קדם ה'". וכל מעיין מרגיש כי לכאורה לשון רז"ל בתרגום כפול, שתרגם "אף נביאהא אתמנע מנהון נבואת רוח קודשא", וחזר ותרגם: "ולא אתאמר להון פתגם נבואתא מן קדם ה'", ואינו מובן.

ובס"ד נראה לי דיוכן עם מאמרם במסכת בבא בתרא (י"ב א'): "מיום שחרב בית המקדש אף על פי שניטלה נבואה מן הגביאים מן החכמים לא ניטלה", ופירש הרמב"ן ז"ל שם: "אף על פי שניטלה נבואת הגביאים שהוא המראה והחזון, נבואת החכמים שהיא בדרך החכמה לא ניטלה

(ו) ועיין שו"ת חתם סופר או"ח (סימן ר"ח ד"ה מ"ש רמכ"ת) שכה כתב בחשובתו למהר"צ חיות ז"ל: "אף על פי שנטלה נבואה מן הנביאים – מחכמים לא ניטלה, לא כמו שהסביר מעלתו שהחכמה לא ניטלה מן החכמים, לא משמע כן, אלא הנבואה לא ניטלה מן החכמים, פירוש אותו חלק נבואי שמשיג על דרך חכמתו שהעוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה" וכו'.

ויש להעיר כי בסוף הקדמת ספר הלכות גדולות כתוב: "אף על פי שניטלה נבואה מן הנביאים, חכמה מן החכמים לא ניטלה" וצ"ע, מכל מקום בדברי הרמב"ן ז"ל המוכאים לעיל מתבאר כדברי רבינו החתם סופר ז"ל ודוק היטב.

עוד בענין חכם עדיף מנביא ובדברי הרמב"ן ז"ל הנ"ל – עיין בספר חמשה ספרים נפתחים לרב נסים גאון (דף רפ"ב והערה רל"ז), ועיין תורה תמימה בראשית (כ"ו ו') ע"ש, ובס"ד כתבנו בזה במקומו בחיבורי על עניני נבואה, ועוד חזון למועד בעזר האל הטוב והמטיב התונן דעת וחיים.

ויש נבואת חכמה שיודעים האמת ברוח הקודש שבקרבים וכנ"ל.

ולפי זה יאירו דברי התרגום דבאומרו "אף

נביאהא אתמנע מנהון נבואת רוח

קודשא", היינו נבואת החכמים שהיא בדרך

חכמה "שיודעים האמת ברוח הקודש

שבקרבים" כלשון הרמב"ן ז"ל כנ"ל.

ומה שאמר המתרגם "ולא אתאמר להון

פתגם נבואתא מן קדם ה'", היינו

נבואת המראה והחזון, שהשי"ת מדבר עם

הנביא, ודוק היטב.

ובספר תורת חיים בכא בתרא (שם ד"ה הכי

קאמר) כתב: "חכם עדיף מנביא וכו',

הכוונה שיש תרי גוונא נבואה, האחת נבואה

ממש כמשה ושאר הנביאים ששמעו התורה

והמצוה מפי הגבורה, ויש נבואה אחרת

שאינ המתנבא שומע דבר מפי הגבורה אלא

שמרוב חכמתו מחדש ואומר דינים והלכות

ומכיון אל האמת כאילו נמסר מסיני, כמו

חכמי המשנה והתלמוד, והיינו דקאמר אף

על פי שניטלה מן הנביאים מן החכמים לא

ניטלה אותה הנבואה שהאדם מחדש ואומר

על ידי חכמתו לא ניטלה", והובא בעץ יוסף

על ספר עין יעקב בכא בתרא שם, ועיין

לרמח"ל ז"ל בספר דרך ה' (תי"ג פ"ג),

ובמאמר העיקרים שלו (ד"ה נבואה) ודוק

היטב.

ובחיותי בזה ראיתי לגאון אדמו"ר מצאנו

קלויזנבורג זצ"ל בספרו היקר

שפע חיים (מכתבי תורה ח"ד סימן ר"ל) שבא

לו בארוכה בענינים הללו, וגם הוא עמד

בדברי התרגום דאיכה, וכה כתב שם (דף כ'): :

"ומכפילות לשונו נראה דפירושי קא מפרש,

דהא דקאמר דאתמנע מנהון רוח נבואת

קודשא היינו דלא אתאמר להון פתגם

נבואתא מן קדם ה', ורוצה לומר דלא היו

יותר כבחינת נביאים ממש שנאמר להם

פתגם ה' רק היו נביאים בכת חכמתם וכנ"ל בדברי הרמב"ן והבן", עכ"ל"ק. ואני הנלע"ד כתבתי בס"ד.

ובראות אחי יקירי חו"ב הרה"ג רבי משה סופר שליט"א דברי אלו כה כתב

אלי: "באמת לשון רז"ל בתרגום איכה

משמע כמו שכתבת אתה אחי יקירי

שליט"א, מכל מקום נראה להסביר גם

דברי הגאון הגדול אדמו"ר מצאנו זצ"ל.

הנה אמרין שאחר החרבן ניטלה נבואה מן

הנביאים ולא מן החכמים, וכנ"ל, ואם

כן בכל כרחין שכוונת התרגום רק על נבואת

הנביאים. [והגם שיש לדחות שכוונת רז"ל

בתרגום דאפילו בדרגת החכמה נפחת

מדרגתם, אך לכאורה אין זה פשט דברי

התרגום, ואינו כפשט דברי התלמוד בבבא

בתרא דלעילן].

ועוד היה נראה שהוקשה לתרגום הלשון

לא "מצאו", דמה הכוונה בזה, ועוד

יש להבין הלשון לא מצאו "חזון מה'",

שמשמע שרק חזון מה' לא מצאו, אבל דבר

אחר יש להם, וצ"ע מהו.

על כן פירשו רז"ל בתרגום שהכוונה שהגם

שהנביאים עצמם היו ראויים לנבואה

אפילו אחר החרבן, וכמו שמצינו שאמרו על

רב הונא שראוי היה שתשרה עליו שכינה

אלמלא וכו', (מועד קטן כ"ה א') אפילו שהיה

אחר חרבן, מכל מקום המניעה היתה מצד

השי"ת שהוא יתברך לא ניבא אותם, וזה

פירוש הלשון "לא מצאו", דהיינו שהגם

שיגיעה היתה זמן הדין קיימא לן יגעת

ומצאת, אבל מכל מקום השי"ת מנע נבואתם

מחמת החרבן.

וזהו מה שאמר התרגום "אתמנע" מנהון

נבואת רוח הקודש, והכוונה שהגם

שהיה בהם רוח הקודש, מכל מקום "נבואה"

הבאה מכח זה נמנעה מהם, שלא נאמר להם

קודשא ביה כוונתך, ואתן פתגמי נבואתי כפומיה וימלל עמהון" עיין שם.

והושבני שמפורש בדבריו כדכתיבנא בס"ד, דרישא דקרא "נביא אקים להם" וגו' היינו דרוח הקודש ביה, והן הם דברי הרמב"ן ז"ל על נבואת חכמה דרוח הקודש שבקרבים, וסיפא דקרא "ונתתי דברי בפיו", היינו ואתן פתגמי נבואתי כפומיה, היא נבואת הנביא בחזון ובמראה וכנ"ל, ותלי"ת.

ובספר שפע חיים שם הוסיף וכתב: "וכמו שאמר בבראשית (מ"א ח') ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו" [ותרגם אונקלוס הנשכח כדן גבר די רוח נבואה מן קדם ה' ביה, וכן תרגם המיוחס ליונתן] דיש לומר דנבואת יוסף הצדיק היתה נבואת חכמה, וכמו שתרגם אונקלוס (שם ל"ג) כי בן זקונים הוא לו ארי בר חכים הוא ליה, ובפרט לפי מה שאמרו בספר הזהר הקדוש ח"א (דקמ"א ע"א) דלא שריא שכינתא לבר מארעא קדישא, ועיין בזהר הקדוש ח"ב (ד"ד ע"ב) ע"ש, אפשר שנבואת יוסף היתה רק נבואת חכמה, ועיין לרבינו בחיי ז"ל על הפסוק הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו, ובאור החיים הקדוש שם "עכתד"ק.

ולפי דרכו דרך הקודש דנבואת חכמה אפשר שתהיה אף בחוץ לארץ, יש לנו להבין דברי רז"ל בתרגום למגילת רות (א' ו'): "ותקם היא וכלותיה ותשוב משדי מואב כי שמעה בשדה מואב כי פקד ה' את עמו לתת להם לחם", ובתרגום שם תרגם: "וקמת היא וכלתהא ותבת מחקל מואב על פום מלאכא, ארום דכר ה' ית עמיה בית ישראל למתן להם לחמא בגין זכותיה דאבצן נגידיא ובצלותיה דצלי קדם ה'".

פתגמא מן קדם ה', כאופן שהיו נביאים בכח ולא בפועל מחמת שה' מנע עצמו מלגלות להם דברו.

ובזה אתי שפיר דקאמר קרא גם "נבואה" לא מצאו, דלכאורה כיון שאינם מתנבאים אם כן מדוע נקראים נביאים, ואף שיש לפרש שהכוונה נביאים דמעיקרא שכשהיו מתנבאים עכשיו תו לא מתנבאים, מכל מקום למאי דכתיבנא אתי שפיר טפי, שהכוונה שהם מצד עצמם נביאים, מכל מקום נבואה בפועל לא שרתה עליהם, ואפשר שגם זה היה קשה לרז"ל בתרגום ודוק", עכת"ד אחי הרה"ג שליט"א וחילו לאורייתא אמן.

ושם בספר שפע חיים האריך בדכרות הרמב"ן ז"ל דלעיל "אף על פי שניטלה נבואת הנביאים שהוא המראה והחזון, נבואת החכמים שהיא בדרך החכמה לא ניטלה אלא יודעים האמת ברוח הקודש שבקרבים", וכתב: "ואפשר דזה כוונת הכתוב בספר דברים (י"ח ח') נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך ונתתי דברי בפיו, דקרא בתרתי משתעי, בנביא סתם וזה מקרב אחיהם כמוך, דהיינו כמשה רבינו שהיה נביא ממש, ועוד יש נביא שהוא מכח חכמתו וזהו ונתתי דברי בפיו, בחינת חכם, עיין שם בדבריו היקרים.

ואם היתה לנו הרשות, אמינא בס"ד דיש מקום לפרש באופן אחר, ד"נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך" – היינו בכחינת נבואת חכמה דרוח הקודש שבקרבים, ואילו "ונתתי דברי בפיו" היינו נבואת חזון ומראה, שהקב"ה מדבר עם נביאיו ומלותיו על לשון הנביא ודוק.

אחר כותבי מצאתי בס"ד בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל דברים שם שכה תרגם: "נביא אקים להם מביני אחוהון דרוח

וראייתי לגאון אדמו"ר מהרצ"א דינוב ז"ל בסוף ספרו דרך עדותיך במאמר תרגומי דסבי על תרגום מגילת רות שם שכה כתב: "מדדייק קרא לומר כי שמעה בשדה מואב, הוא להורות ששמעה שמיעה רוחנית מבלי הגדה אנושית ואין בה נבואה כי השמיעה היתה בשדה מואב, ואין השכינה שורה בחוץ לארץ ועל כרחק לומר שנתבשרה על ידי מלאך, ודייק עוד הכתוב לומר כי שמעה ב"שדה" מואב ולא ב"ארץ" מואב, דהגם שאין השכינה והנבואה בחוץ לארץ, אפשר שהיה על המים ועל הנהר כמו ביחזקאל על נהר כבר כדאיתא בספר הזהר, על כן אמר בשדה מואב, וזה אי אפשר בנבואה אלא על ידי מלאך" ע"כ.

ולכאורה לפי דברי הנכד [הוא כעל שפע חיים זצ"ל] יש לעיין בדברי הסבא [הוא מהרצ"א דינוב זצ"ל], שהרי לימדנו [הנכד] שאף שנבואה אינה שורה בחוץ לארץ, היינו נבואת "חזון ומראה", אבל נבואת "חכמה" אפשר שתשרה בחוץ לארץ וכנ"ל, ואם כן יש לומר שאכן על ידי נבואה ידעה זאת נעמי, ואף שהיתה בחוץ לארץ ולא על יד נהר, מכל מקום נבואת חכמה אפשר לקבל בחוץ לארץ, ועיין.

והדבר מוכרח לכאורה לשיטת הרמב"ם ז"ל שכל שמלאך מדבר מיקרי נבואה וכמפורש לו בספר המורה (ח"ב פמ"א ואילך), ועיין לרמב"ן ז"ל בפירושו לתורה בראשית (י"ח א') שהאריך לחלוק, ועיין גם בדברי רבינו יצחק אברבנאל ז"ל בפירושו לבראשית שם, ובספרו מעיני הישועה (מעין ג'), ושו"ת חתם סופר (קובץ תשובות סימן ס"ד) ועיין. [ומצאתי לרבי אלעזר מגרמייזא ז"ל בעל הרוקח בפירושו לספר קהלת (י"ב ד' דף ר"א): "ויקום לקול הציפור

המלאך שהוא כציפור אומר הנבואה לנביא" ודוק].

ובס"ד נראה לבאר באופן נוסף וחדש דברות חז"ל בתרגום איכה: "אף נביאה אתמנע מנהון נבואת רוח קודשא, ולא אתאמר להון פתגם נבואתא מן קדם ה'", והוא עם מה שראיתי שהביא הגאון המובהק אב"ד טריפולי מר ניהו רבה רבי יצחק בוכבזה זצ"ל בספרו היקר לחם לפי הטף (מערכת נ' אות כ"ד) משם הרב ברכת טוב (פרשת יתרו דמ"ז ע"ב) שכה כתב: "יש שני מיני נבואה, האחת, והיא על הרוח, נבואה הנשפעת על הנביא על ידי מלאך, שהשי"ת נותן השפעת הנבואה ביד המלאך הממונה על כך להשפיע על הנביא, ונבואה כזו צריך למקבל הנבואה שיהיו בו כל התנאים שאמרו רז"ל שאין הנבואה שורה אלא על חכם גיבור ועשיר, וצריך הוא להכין עצמו בכמה הכנות לקבל הנבואה, כי אין כח ביד המלאך להשפיע הנבואה אלא על הראוי והמוכן לה.

והמין השני בנבואה, היא הנבואה הבאה מידו יתברך בעצמו שלא על ידי מלאך, ונבואה כזו אינה צריכה הכנות כל כך, כי אין מעצור לפניו להשפיע נבואתו גם על ידי הבלתי מוכן לה, ואף אל אתונו של בלעם.

וזהו שאמר ישעיה (מ' ה') "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר", רצונו לומר לעתיד לבוא ונגלה כבוד ה', דהיינו רוח נבואתו כתרגומו שם, וראו כל בשר יחדו מראות הנבואה, ואם תאמר דאין אפשר שיהיו כולם מוכנים לנבואה ושיש להם כל תנאי הנבואה, לזה אמר כי פי ה' בעצמו דיבר, ולא על ידי מלאך, והכל יכולים לקבל הנבואה בלתי שום תנאי והכנה רבה". ודפח"ח. [נספר ברכת טוב חברו הגאון

נבואת רוח קודשא, [היא הנבואה המצויה שהיא על ידי מלאך], ולא אתאמר להון פתגם נבואתא מן קדם ה' [היא הנבואה הבאה מידו יתברך בעצמו], והיינו דקאמר המתרגם "ולא אתאמר להון פתגם נבואתא מן קדם ה'" דהיינו ממנו יתברך עצמו ודוק היטב.

ועם ההקדמה האמורה לעיל שכאשר השי"ת בעצמו נותן הנבואה, אזי מקבלים הנבואה כולם, גם מי שלא הכין עצמו לנבואה, יוכן היטב קרא דספר עמוס (ג' ח'): "אריה שאג מי לא ירא, אדני ה' דבר מי לא ינבא", דהיינו אם ה' עצמו דבר מי לא ינבא ואפילו מי שלא הכין עצמו לנבואה וכמשנ"ת ודוק היטב.

ובן עם האמור יש לי לפרש קרא דספר יואל (ג' א'): "והיה אתרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר וניבאו בניכם ובנותיכם, זקניכם חלומות יחלמון, בחוריכם חזיונות יראו: וגם על העבדים ועל השפחות כימים ההמה אשפוך את רוחי", דהיינו אחר שהשי"ת הוא בעצמו ישפוך רוחו על כל בשר, אזי כולם יתנבאו, ואפילו העבדים והשפחות יתנבאו ודוק. [ועיין בחיבורי הנכחי לעיל (סימן ס"א) עיין שם וצרף לכאן].

רכי משה נראל הכהן אבי"ד מיין, נרפס בשנת תע"א, ועיין שם הגדולים חלק הספרים (מערכת ב' אות קכ"ג) עיין שם].

והרב המגיה של ספר לחם לפי הטף הוא הגאון המובהק המקי"ש ז"ל הוסיף דעם הדברים האמורים יוכן היטב קרא דספר במדבר (י"א כ"ט): "ומי יתן כל עם ה' נביאים, כי יתן ה' את רוחו עליהם", והפסוק כפול, אבל רצונו לומר שלא תתמה איך אפשר שיהיו כל עם ה' נביאים, והרי לא ימנע מהיות בעם שלם עניים וחלשים ובעלי מומים, והרי הנבואה צריכה תנאים שאינה שורה אלא על חכם גיבור ועשיר, לזה אמר שאין זה מן התימה, כי יתן ה' עצמו את רוחו עליהם, שתהיה הנבואה עליהם מאיתו יתברך בעצמו ולא על ידי מלאך, ולזה אין צריך שום תנאי כנזכר, ודפח"ח. [ועיין היטב במדרש פסיקתא רבתי (פ"ו ס"ט), ומדרש במדבר רבה (פ"ו ס"א ופ"ג ס"ח) ודוק היטב].

והשתא דאתינן להכי שיש שני סוגי נבואה, הראשונה על ידי מלאך (ועיין בדברי הרמב"ם ז"ל בהלכות יסודי התורה רפ"ז), והשניה היא הנבואה הבאה מידו יתברך בעצמו שלא על ידי מלאך, יוכנו כמיין חומר דברות רז"ל בתרגום שתרגם: אף נביאהא אתמנע מנהון

סימן סט.

בענין רוח מערבית

השנ"ב.

ובמדרש איכה רבתי הנדפס מכתב יד (פ"ד ס"ט דע"ד ע"א): "טובים היו חללי חרב מחללי רעב, מה היו עושים להם היו מביאים גדיים וצולין ותולין אותם במערכה

איכה (ד' ט'): "טובים היו חללי חרב מחללי רעב, שהם יזוכו מדוקרים מתנוכות שדי". [עיין בחיבורי הנכחי לעיל (סימן מ"ו) מה שכתבתי בענין מקרא זה].

ויתר המעות לפענ"ד טוב שיסאר ציד הקונה ויתנה עמו כי
צעד חלק שיש לעניים יתן שכר בכל שנה כך וכך כפי הראוי
בעיניהם וזה יתקו בכחב היותר מחוץ ובכל חוקף צדיני
ישראל וכן יתנו לכחב צערכאות על פי אדווקאט מלומד בזה
על פי יותר חוקף לחזק זה צאינטאצילאציע צספר הערכי וכן
יעשו וזו אין שום חשש כלל ומחמת חולשת כחי אפסיק
ואומר שלום:

סימן קד

שלום וישע רב לכבוד חתן אחי ידידי הרב הגאון
המפורסם נ"י ע"ה מופת הדור מו"ה חיים אלעזר נ"י
אבר"ק מארניגראד יע"א:

מכתבו הנעים הגיעני אודות רב אחד אשר נידה לכבודו
שלא כדין לתלמיד חכם אחד וירא ה' מפורסם
וביזה אותו צרבים:

הנה אין הדבר נריך תלמוד כי הרב המנדה ראוי לביט דין
לשמחו וכן מצואר צתשו' מהרשד"ס ז"ל חלק יו"ד
סי' קס"א וסי' צ"ט יעו"ש כל החשובה ולכן צודאי הרב
המנדה ראוי לצי"ד לנדומו ואסור להגנומו יותר מכדי חיו"ש
וכן הוא הדין אמת צרור לכן קצרתי והי' שלום כדברי ידידי
אחי חותנו דורש שלום תורתו בלב ונפש חפיה ד' חקת
חריט"ל לאנו:

סימן קה

שא"ה מלמד אחד פגע בצכוד האור החיים ז"ל ואמר
שלא עשה ספרו צרות הקודש:

תשובה קבלתי מכחבם והנה לא ידעתי מה ספק לכם
צרות הקודש שורה גם עתה על הראוי לו אף על
פי שצטלה הנצואה מן הנציאים הלא צפירוש איתא צצבא
צתרא פ"ק (י"צ ע"א) וז"ל הש"ס אמר ר' אבדימי דמן
חיפה מיזם שחרב צית המקדש ניטלה נצואה מן הנציאים
וניתנה לחכמים אטו חכס לאו נציא הוא הכי קאמר אף על
פי שניטלה מן הנציאים מן החכמים לא ניטלה אמר אמימר
וחכס עדיף מנציא שנאמר ונציא לצב חכמה מי נתלה צמי
הוי אומר קטן נתלה בגדול אמר אבבי מדע דאמר גצרא רבה
מלתא ומתאמרא משמיה דגצרא רבה אחרנינא כוותיה אמר
רבא ומאי קושיא ודלמא תרווייהו צני חד מולא נינהו אלא
אמר רבא מדע דאמר גצרא רבה מלתא ומתאמרא משמיה
דר"ע צר יוסף כוותיה אמר רב אשי ומאי קושיא דלמא להא

ול"א דמי למתני דפרה [סוף פ"ח מ"א] פלוגתת ר' עקיבא
ור' ישמעאל דהתם אין שייך מראה רק עכירה ודי
צמה שתולל לאחר זמן אבל צשינוי מראה אין שם מים עליהם
וכשנשתנה וחוזר למראה מים דינו כמים ומעיקרא אין דינו
כמים וג' לוגין אין פוסלין והשאובים חזרו לכשרים:

ואם כן צנידון דיין המקוה ודאי פסולה אם יש לה מראה
לצינה שמ"ח מחמת הסיד [דיש לומר גם כן דמקרי טיט
לח ע"י סעיף ל"צ ודו"ק שמ"ט] וזה צרור לפענ"ד וגם צלאו הכי
מי יגיד לנו שסופו של מראה לחזור דלמא ישאר לעולם כך
ולכן לדעתי פסולה המקוה כן נראה לי הפעוט והתם חכמי
ארץ הקדושה תמנו למנין והי' עמכם והי' שלום:

סימן קג

להרב המאור הגדול מו"ה אברהם יעקב יוסף נ"י
האבר"ק יאשיניצע יע"א:

מכתבו הגיעני והנה המקוה שעשה נגיד אחד צכפר
שמולין על ידי צנורות מפאטיק להמקוה ונכנס
מנד זה ויואל מנד אחר:

בודאי מקוה זו פסולה כי לדעת הר"ש [מקוואות פ"ה
מ"ג] כיון שהפאטיק אינו נמשך מעצמו לשם אין
דינו כמעין לטהר צוחלין וכן פסק הצ"ח ז"ל [צסי' ר"א
סד"ה וטצילה צנהרות] וכמצואר צספר דברי חיים [על הלי'
מקוואות סעיף ה' ו"ג ועוד מקומות] וצפרטו כי לא ידעינן אם
הוא מעין כלל ושאריו ספיקות ולכן צודאי פסולה מקוה הזאת
ותמהתי למה לא ציימו את מעלת כ"ת צדבר איסור חמור
כזה ויכתוב חיקף להנגיד משמי שהמקוה פסולה:

ולעצנין צית רעוע שהיה של עניים ורועים צני העיר למכרו
ולקנות צעד המעות יורה להמרתך:

הנה לא ידעתי מהמנהג שכתב כ"ת שתלוי צמנהג כי זה
לא תלוי כלל צמנהג רק העניים וכו צו מיד וכמצואר
צש"ך [יו"ד סי' רנ"ו [סק"ז]]. אך לפענ"ד גם העניים לא וכו
רק צעת חלוקת הכסף ומי יודע מי יהי' אז עני כי יש עולים
ויורדים צכל עת וכו צו רק עניי העיר מעת שיצא זמן
תשלומי השכירות והתחלקו אבל לא מקודם והרבה יש לעיין
על כיואל בזה מה זכות לנולדים בזה והרבה יש לפלפל צתשו'
חמס סופר [מ"י סי' כ"ז] צחלוקת ונדבת ארץ הקדושה:

אך לדינא אם יעשה איזה חיקון מקהל צכל חיווק ותקנה
ליקח מהמרתך מכל איש ואשה כך וכך ומזה יחולק צכל
שנה לעניים צודאי רשאים למכור צית זה וליחן לצורך יורה
להתם המקוה כי זה חיווק לטובת עניים יותר מצית רעוע

בסוף, ולא נחשב רק כעכירה בעלמא.
שנ. עיין יו"ד סימן של"ד סעיף ב'.

שמח. צ"ל לבנה.

שמט. ר"ל גם הסיד נתבטל להמים ונעשה חלק ממנו כמו דין טיט
הנרוק, ומשו"ה שינוי מראה שנעשה על ידו פוסל אפי' יוצלל
דברי חיים (שו"ת) <מהדורה חדשה -> או"ח, יור"ד / האלברשטאם, חיים בן אריה ליבוש | עמוד 378 { 378 } (726077)

ומזה שאמרו [פוטא מ"ח ע"ב] דמימות הנביאים ניטלה רוח הקודש היינו רוח דנבואה אבל רוח הקודש דחכמה ולהסכים בשכלו עם הלכה למשה מסיני או כר' אביתר זה לא בטלה ולא יכחיש זה רק אפיקורס:

ומזה שכתבם משוואת מגדולי דורינו שצטל לגמרי רוח הקודש לא אלאמין שיאל זה מפי רבותינו שיחי ומי יודע מה שכתב להם המתעה הנבל הזה אבל האמת עד לדרכו שגם בזמנינו יש לחכמי האמת שאינם נוטים אחרי החומר יש להם רוח הקודש וכמבואר במורה [שם פרק ל"ו] וברמב"ן ז"ל בהדיא:

וְלָבָן בעל אור החיים נשגב"מ בודאי חיבר ספרו צרות הקודש אך לא הוא לבדו רק כל מחבר אפילו בדורינו אם הוא ראוי לכך חיבר ספרו צרות הקודש היינו שהסכים בחכמתו לאמתו של חורה כמו שאמרו בש"ס על ר' אביתר וכן כתב המומים לדינא [בקיבור ת"כ סי' קכ"ג וקכ"ד] שאין לומר קים לי נגד השולחן ערוך משום שכתבו דבריהם צרות הקודש ע"ש:

וְלָבָן המלמד המכחיש רוח קדשו של אה"ח הוא אפיקורס שאינו מאמין בגדולי הדור שהעידו עליו שהי' ראוי לרות הקודש והמלמד הזה כפר בעיקר רוח הקודש וליעג על דברי הש"ס בבא בתרא הג"ל ויפה עשיתם שלא עזבתם את צניכם צידו וישר כוחכם ציה:

אך שכן מלמדות לא אוכל לפסוק שלא צפני בעל דין בלא ראות מעשי הנהגתו כי אולי משגה הוא בזה וצוה תוכלו לסמוך על מורה שיש בקהילתכם שנה והי' שלום:

סימן קו

להרב המאור הגדול החריף ובקי מו"ה נתן פייטל ג"י אבד"ק מאדא יע"א:
שא"ל באם אחד פדה בנו הבכור במתנה על מנת להחזיר ונאבד המעות בפשיעה אם חייב הכהן להחזיר משלו וגם אם הבן פדוי אפילו אם לא החזיר:

תשובה דבר זה מבואר בגמרא בצבורות [גי"א ע"ב] דצמתנה על מנת להחזיר מהני וכן בקידושין [ו'] ע"ב [ו"ל הגמרא שם אמר רבא הילך מנה על מנת שמתורהו לי במכר לא קנה באשה אינה מקודשת בפדיון הבן אין בנו פדוי בתרומה יאל ידי נחניה ואסור לעשות כן מפני שנראה ככהן המסייע צבית הגרנות כו' עד אלא אמר רב

מלחא בר מויליה הוא אלא אמר רב אשי מדע דאמר גברא רבה מלחא ומתאמר הלכה למשה מסיני כוונתה ודלמא כסומא בארובה ולא טעמא יהיב עכ"ל הרי דגם אחר החורבן רוח נבואה שורה על הראוים לכך היינו רוח הקודש דחכמה. דנבואה לחוד ורות הקודש דחכמה לחוד כמבואר במורה צ"ב [פרק ל"ח] ש"א:

וְלָפִי דבריו לא יקשה קושית הרמב"ן [בתיבול] ארש"י ז"ל [ד"ה ה"ק] ויש לומר שגם כוונת הרמב"ן ז"ל כן וכן נראה מריטב"א שכתב בן צשס הרמב"ם ז"ל הוצא שם צב"ב בעין יעקב וזה לשונו והרמב"ן ז"ל הקשה על פירוש רש"י כו' ואין דעתי נוטה שגב אלא הכי קאמר אף על פי שנטלה נבואה מן הנביאים שהוא המראה והחזון נבואת חכמים שהוא צדק חכמה לא נטלה אלא יודעים האמת צרות הקודש שנקרצם וגם הריטב"א ז"ל כתב בפירוש מאמר זה וז"ל ונתנה לחכמים פירושו ששיגו בשכלם דברים הרבה שאין כח בשכל הטבע שגב להשיגם וחכם עדיף מנביא פי' מאותו נביא שיש לו כח לראות עתידות ואין לו דרכי הנבואה שהם מלך החכמה שורה שגב שכינה עליו וכמו שציאר הרמב"ם ז"ל בצפרו הידוע [שם] כי הנבואה היא אינה שורה אלא על חכם עד כאן עכ"ל יעו"ש הרי לך בפירוש צש"ס וראשונים דרות הקודש דחכמה לא בטל מן החכמים:

ובן הוא בהדיא בגיטין [דף ו' ע"ב] גבי ר' אביתר וז"ל הש"ס שם ועוד הא ר' אביתר דאסכים מריה על ידיה ופירש רש"י שם וז"ל לגלות לו סוד לכוון בדברים הסחומים על אמתתם עכ"ל הרי דרות הקודש והסכמת הקב"ה לא ציטל מחכמים הראוים לזה וכ"מ במאמר דרבי פנחס בן יאיר [ע"ז כ' ע"ב] יעו"ש:

ויתר מזה מבואר במדרש רבה פרשת נשא [ט' כ'] גבי אשה אחת ששהתה זמן רב בליל שבת קודש צפרקיה דרבי מאיר ואמר לה בעלה שאינה רשאי לבוא לביתה עד שתרוק צפניו של ר"מ ג' פעמים לפה ר"מ צרות הקודש כו' יעו"ש הרי שפסה צרות הקודש וכן רבי שאמר ציום פטירתו דברי נבואה בקידושין [דף ע"ב ע"א] אפילו לאחר שניטלה:

ובאבות כי מזה משמע דלא כרמב"ם במורה [שם פרק ל"ו] דהחם משמע דבלא נביאות של כח המדמה אין נקרא החכם רק גדול המעיינים אבל לא שיאמר דברים שיואל מגדר השכלי רק מדמין כעין נבואה. יהי' איך שיהי' כולי עלמא מודים דרות הקודש לא נסתלק מן החכמים:

שגב. צ"ל שרוח, כן הוא בעין יעקב שם, ובריתב"א הנדפס מחדש הגירסא "שרוח שכינה שורה עליו".
שגה. עיין שו"ת בית שלמה אור"ח סימן קי"ב בענין זה לק"ק באטישאהזן בשנת תרכ"ו.
(726077) { 379 }
הודפס מאתר אוצר החכמה

שגב. ועיין עוד שם בפרק מ"ה ד"ה המדריגה השניה.
שגב. צ"ל נוחה.
שגב. צ"ל הטבעי.
דברי חיים (שו"ת) <מהדורה חדשה> - או"ח, יור"ד / האלברשטאם, חיים בן אריה ליבוש | עמוד 379 | (726077)

[דף י"ב ע"ב - י"ג ע"א]

ומזה שדקדקו התוס' לפרש לשיטת ר"מ שהנגר מפסיק בין ב' השדות אבל אם היה מנזר א' של נגר ולא היה דבר מפסיק ביניהם ודאי דיהיבין לכל א' אחד מנזר א' אך ק"ל לפי התוס' כיון דע"כ לכ"ה מהם לריבין ליתן הנגרא כדמשמע בשמעתין דליכא מאן דפליג דליכא קפידא בנגרא מה ירוח האומר לאפושי אריסיי צעינא דאס נחלוך הב' שדות לשמים צאורך לפי משך הנגרא ע"כ לריבין אנו לחלק כ"ו שיהיה חלק האחד מנזר מנזר לשמעון וחלק ב' הסמוך לנגרא לרזובין ומנזר הב' יהיה חלק האחד מנזר שמאל לרזובין וחלק הב' הסמוך לנגרא לשמעון וא"כ יהיה רצף כל א' מהם לז' אריסיין [כוח] ו' ואם הא' יהיה צמנע צ"ל מהן גם חזירו כמו כן יהיה צמנע צמנע צמנע מהן ואם נאמר לחלוך הב' שדות ברוחבן על רוחב הנגר גם צ"ל לא ירוח האומר לאפושי אריסיי צעינא ולא יצא כלל חלקו צמנע א"ל ואפשר לקיים בדוחק הפי' הראשון ורזובין צ"ל אריסיין וא"ע"א שצדד חלקו צמנע לז' אריסיין א"ל חלקו אריסיין הנה הוא רוצה שגם חזירו שבסמוך לו ינטרף לז' אריסיין אבל מלשון הראש"ש וז"ל וראה שגם לפי התוס' הוא חושש לחלק כך כדי שיצא לז' חלקו צמנע ויהיה הוא שמור מנז' דלדון ולא חזירו ולא ידעמי להולמו והיה נראה לדברייהם דלא ציינו מה"ט דקאמר לאפושי אריסיי ושיצא חלקו צמנע לית לן למיחש כלל אף אם לא יצא לשני כלום מן הנגרא ע"פ גורל וגם זה הוא דחוק ודו"ק:

המקרה כמו שאר ג' מחלוקת ולכן קרוי אכסדרה ולא נוחא להו לשיטתו לפרש כפי' רש"י דבציעות מוקפת חלונות דא"כ לא הוי קרי ליה אכסדרה דכל בית נמי מוקף חלונות מנזר אחד משא"כ לפרש"י דשפיר קרי ליה אכסדרה כיון דמוקף חלונות מכל ארבע מחלוקת וק"ל א':

דף יב ע"א בד"ה ה"ג ר"ח ואי בו' בכרבא וזרעא ובהרודי בו' וזהו בהרודי ע"כ. מהרש"ל הגיה צהדורי ור"ל מלשון חזרה כמ"ש וצמחורו עוד מושך בו' ואין צורך דצהדורי מלשון חרישה ור"ל דזרע צמחורו וכן מפורש בערוך צעך רד גם ע"ש דברי המקשה לפר"מ שאינו כפרש"י ו' וק"ל:

ח"א דף יב ע"א אע"פ שנשאלה מן הנביאים בו' כפרש"י אע"פ שניטלה מן הנביאים שאין חכמים הא' עכ"ל יש מקשים היאך היתה הנטילה קודם שחבר בהמ"ק צאינס חכמים הא' אמרין פרק המלניע א' ופ"ד דנדרים א' אין הקצ"ה משרה שכינתו אלא על עשיר נגור וחסם בו' וכולהו ליף להו ממשה ולפי מה שפירש הרא"ש שם פ"ד דנדרים אין הקצ"ה משרה שכינתו היינו נקציעוה נישא וזהו נישא נמי מה שמקשים דליף שם עשיר ממשה שנאמר א' פסל לך והלא דברה עמו שכינה כמה ומנין קודם לכן אלא שלא היה נקציעוה ועיין בחידושי הרמב"ן ועיין גם בחידושי שם א':

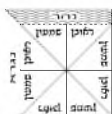
תדע דאמר גברא רבא מולתא ומתאמרא מושמיה דגברא רבא אחרנינא בו'. לכאורה קשה אם חסם הראשון אמרה בסבתו הלא נצאה להם לא נאמר כן גם על חסם השני ואפילו לא בו' מולי' הוא ונראה לפרש דה"ק דנגרא רבא אמר מלחא ששמעו אוחו מפיו ומתאמרא משמיה דנגרא רבא אחרנינא שקדם לו ולא שמעו אוחו מפיו כגון א"ר אלעזר ואחימאל ר' יוסמן אמר רב פפא ואחימאל רבא שהשני ודאי אמרה ומתאמרא משמיה דראשון אף שלא שמעו אוחו מפיו אלא שנפלה נצאה זו צפי האומרים שגם הראשון אמרה וכן יש לפרש לקמן וק"ל:

דף יב ע"ב בד"ה מעלינן בו' ופר"מ מעלינן בו' אם לא בדמיה יקריב כמו בני מריון בו' והשתא בהני לא שייך לזימור מעלינן בו' דאמי אס האחד בו' ע"כ. פי' כיון דבלא טעם וטענה אמר מעלינן ליה בו' כמ"ש הראש"ש א' לית לן למימר הכי אלא צמקוס שחזירו חפץ צה יותר משום דלית ליה ארעא אמנרא דחד אבל צהני שאין לחזירו ארעא אמנרא אי הוה אמרי מעלינן בלא טעם וטענה רק כאלו צא להפקיד לחזירו שלא יקח א' מינרא אטו אס הא' בו' ופרש"י צהך דמעלינן ליכא לקיומא לשיטת ר"מ דכיון דמטעם ומטענה אמר מעלינן צהני נמי מה"ט ומטענה הוה אמרי מעלינן לחלוך כ"א מן השדות וקושטא דהוה תקשה לן דלטו אס האחד בו' דא"כ אין לדנד סוף ודו"ק: בא"ד שהנגר מפסיק בין ב' השדות ואם יחלוקו ב' שדה א"ב בו' ע"כ. ולא ציינו דאמר אפילו צה"ג שיתחלוקו כל שדה לשמים משום דצעינא אפושי אריסיי היינו דוקא צ"ל שדות צמקוס א' אבל צה"ג א' הא אמרין דמקיש צכור לפשוט דמשמע דפסיקא ליה צפשוט דיהיבין ליה אחד מינרא והיינו צה"ג אחד

ח"א דף יב ע"ב מיום שחבר בהמ"ק נצ"ה נבואה בו'. מיום שחבר בהמ"ק ראשון קאמר דצנית שני לא היו נביאים אלא במחלת צנינו היו חגי זכריה ומלאכי ולא נצא לה למעט הכא אלא מקדש שני אבל צה' שנים שחבר הית עדיין היו נביאים. ועיין שטענה מן הנביאים ונתנה לשיטת א"ר הנביאים א"ר הנביאים ע"י הש"י או ע"י מלאכיו אבל נציאת השוטים ותיקיות אינו אלא ע"י שד דהכי מחלק צה"ק הרואה א' בין התלומות שיש מהן ע"י המלאך ויש מהן ע"י שד ועיין בחידושי פרק ד' דנדרים א' וק"ל:

בבביו חתם בו' נספר יוחסין ע"ש כי כל ימיו היה טוב לשראל עכ"ל. ועי"ל ע"ש דקיימא ליה שעתיה דהיינו טוב יומי דמול טבא דיומא גריס ליה. ועי"ל דאמר עליה רב אחא כל המטיבין לו לא צמניה בו'. ולכל הפירושים קשה דהא צה"ג הוה חמים שמו כך קודם שדע כל זה: כיון דרבי' עשרה פתח בו'. ונספר יוחסין כהן דוע כי הסמיכה היא נג' אבל לנמונו רחא ישיבה רצין עשרה כמו למר רב צה"ג אשי בו' ע"ש: אמר רבא ואנא בתרא בו'. לא קללו שימות רמי צה"ג חמא לפניו אלא שנגרשה רמי צה"ג חמא ואח"כ ישא אותה רבא א"ל רמי צה"ג חמא הוה מילשא גרושה כדאמרין פ' ע"פ א"ל לא תבטל בקדישה שבטל צה"ג חמא ומאי נייהו גרושה צה"ג צעלה בו' ומש"ה לא אמר ואנא בתרא דא"כ הוה קללה לרבא שימות לפניו דהא א"ל לו שפאנה צענין אחר וק"ל: יש צ"ל ב' צבבות בו' שנאמר איש נבוב יצבב בו'. לכאורה לשבח ולעמלה קאמר דאלו יש לו ב' לצבות דומיא דנציבה דמימי א' ומירוט יוצב וגו' דנדרש לשון יוצב לשבח אבל רש"י פי' לגריעותא וכההיא דפרק המקבל א' י"ג דגריס נאמרו צפת שחרית בו' ומתכמתת פמי בו' וק"ל:

דף יג ע"א תד"ה אית דינא בו' דא"כ יובל אחד פסקא את חבירו ע"י

<p>הגהות</p> <p>ל"ל מתחלק בו': ד"ה שבקש לפתוח י"ט כנגד פתחו כ"ו. כ"ל וכן א"כ כ"א: בד"ה חמש הצירות בו' לרה"ר הס"ד:</p> <p>דף יב ע"א גמ' קבר שפתחו סתום אינו מטמא כל סביביו פרץ את פצימיו וסתמו מטמא כל סביביו כל זה נמחק: שם דאמר רב יהודה אמר רב מצר שהחזיקו בו' ל"ל: שנשאלה נבואה מן הנביאים בו' ל"ל: רש"י א"ן בו' ממש והצירוף הנכון לפרש"י הוא זה</p>	<p>חכמת שלמה</p> 	<p>חידושים</p> <p>דף יג ע"א רש"י בד"ה חד גיסא בו' פליגין לה בקרנולו בו' כ"ל. ואמר דער זה מנז' ציר כזה *:</p> <p>בד"ה לעיר אחרת לדרך עיר אחרת הס"ד ואח"כ שהמבואות בה הוא ג"כ ס"ד ולח"כ האחרות ג"כ הס"ד: בד"ה בהרודי בו' הורע אב"א בו' ל"ל והד"ל:</p> <p>דף יב ע"ב רש"י בד"ה האי מדויל בו' כשהנהר שם כ"ב נמשכים ממנו מתמעט ולפעמים שזה בו' ל"ל:</p> <p>דף יג ע"א בד"ה לית דינא שזה יכול לומר לא שלך אקנה ולא שלי בו' ל"ל: תוס' בד"ה כופין את בו' היא היא מרגלא ליה פירוש שיוכל להכשיר ורעו ע"י שישא בני כ"ג שפחה בו' ל"ל:</p>
---	---	---

מה"מ

דוחק. ולפי פירוש התוס' הוי תיובתא לרב הונא מסיפא דבריייתא דקתני נמצאת הפנימית משמשת לעצמה פירוש שאין אחרות משתמשות עמה וא"כ מן הדין יכולה לסתום כנגד פתח רוחב המבוי ואין בני מבוי יכולין לעכב עליה ותיובתא לרב הונא דאמר בני מבוי מעכבים על הפנימית אם בא לסתום:

דף יב ע"א גמ' כביריתא בית סתום וכו' פרץ פצימיו אין לו ד' אמות בית סתום אין מטמא כל סביביו פרץ פצימיו מטמא כל סביביו. כצ"ל והשאר ט"ס: שם דאמר מצר שהחזיקו בו' רבים אסור לקלקלו אמר רב ענן אמר שמואל מבואות המפולשין וכו'. כצ"ל והשאר הוא ט"ס:

דף יב ע"ב תוס' ד"ה כגון זה כופין וכו' תימה אמאי אצטרף קרא בכבור וכו'. ר"ל דכפי' יש נוהלין לפינן מקרא דיהיבין ליה במכתב פי שנים מקיש חלק בכור לחלק פשוט כדמיינתו התוס' לעיל מזה ד"ה חלק בכור וכו' פירוש מקיש הוי הכל חלק אחד ולמה לי קרא תיפוק ליה דכופין על מדת סדום דזה נהנה וזה לא חסר הוא: ד"ה מעלינן ליה ככפי' דבר מריון וכו' וד"ה ובתרתני ארעתי אתרי ניגרי וכו'. הו"א. ומפרש ר"ת וכו' לא ניתן לך זכות שיש לנו בשדה זו וכו'. עיין בהר"ן דביאר זה ביאור רחב: בא"ד ותרתני ארעתי אתרי ניגרי לא קאי

הגהות והערות

אן ע"י דבש תמר. בן צ"ל לפר"ח "שהוא כפרש"י" (דבש תמר) ובדפוסים כדפוסים שלנו. גן שבת דף צא ע"א. דן דף לח ע"א. הן שמות לר', א, דברים י, א. הן דף לח ע"א ד"ה וכולן. זן ס"י מר. הן ע"י נחלת דוד. טן בדפוס"ר "לחלוך". ין בדפוס"ר ללא סוגריים (אולי צריך להיות כאן צירוף). יאן ע"י קיקיון דיונה. יבן צ"ל כרי "שאפשר" שיבא בו' (דבש תמר). יגן ברכות דף נה ע"ב. ידן דף לח ע"א ד"ה וכולן. טון ע"י פורת יוסף המובא בילקוט מפרשים. טון פסחים דף קיב ע"א. יזן זכריה ט, יז. יחן ב"מ דף קז ע"ב. יטן צ"ל "לסתום". כן מגיה בדפוס"ר "פיתחו". כאן בסוף הדיבור. כבן חבת"ב "שם" שנת דפוס וצ"ל "ששם" (דק"ס הגהות אוח) ולכ"ה ברש"י לפנינו ע"פ הגהת מהרש"ל "שם" והוגה על הגליון "ששם". כגן צ"ל "בנו", וכ"ה לפנינו בתוס' "בנו" ע"פ הגהת מהרש"ל. כדן צ"ל "לאחד אשני" (ב"ש). תלמוד בבלי <עוז והדר> - כד בבא בתרא / תלמוד בבלי {עמוד 494} {726077}

ויקרא א ויקרא

אונקלוס

א ויקרא אל משה וידבר יהוה א ויקרא למשה ומליל יי

תולדות אהרן ויקרא אל. יומא ד: סנהדרין קא. וידבר ה'. יומא שם

רש"י

שפתי חכמים

(א) ויקרא אל משה. לכל דברות ולכל אמירות ולכל א לויס קדמה קריאה ב לשון חנה לשון שמלאכי השרת משתמשין בו שנאמר וקרא זה אל זה אבל לנביאי אומות העולם נגלה אליהן בלשון ערבי ג וטומאה שנאמר וקר אליהם אל בלעם: ויקרא אל משה. הקול הולך ומגיע לאזניו ד וכל ישראל לא שומעין יכול

א דקשה לרש"י למה ליה למיכתב ויקרא וידבר שהוא כפל לשון ומפרש וכו' פירוש שלא היה מדבר עמו פתאום אלא קראו תחלה משה משה ואמר הנני ואחר כך היה מדבר עמו: ב שבאוהל מועד קדמה קריאה כלומר מכאן בנין אב דבכל מקום שנאמר וידבר ויאמר צו קודם לכן היה קריאה. דבור הא דאמרן. אמירה דכתיב בפרשת שמות ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר ציווי דכתיב בפרשת וישמע יתרו ויקרא ה' למשה אל ראש ההר וגו' ויאמר וגו' רד העד בעם וגו' והוא לשון ציווי שלא יהרסו אל ה' לראות אבל קשה למה לא פירש רש"י זה הפירוש לעיל בפרשת ואלה שמות או בפרשת וישמע יתרו ולמה הניח עד כאן. (עין סס נמ"י ונמ"י): ג פירוש מענין קרי כמו מקרה לילה ואף על פי שמלת ויקרא נופלת על הקדוש ברוך הוא כביכול נדמה להקדוש ברוך הוא בדברו עם בלעם כאילו קיבל מיאוס וטומאה על ידו כמי שמקבל מיאוס על ידי הקרי: ד רצונו לומר הקול של משה משה כפי מה שהוא עם חתוך אותיות. וכולהו צריכין ואיזה משלשתן שנכתב לבדו הוה מוקמינן ליה לישראל לבדו

אבן עזרא

רמב"ן

(א) ויקרא. מלאנו צרית יחיד צעזור שני דברים גם יתכן להיות מלוא אחת צעזור דברים רבים כמלות העולה והקרנן כי צתח כל חלק צעמו ימלטו החלק שיש לו חלק לעולם הבא על כן פירוש לכפר לחת כופר והעד מתחלת כי תשא על כן כתיב פן יפגענו בדבר גם יש צעלות סודות לעמידות גם יתבונן מכל קרנן סוד המולדות והמטאות והמלות להחיות מורי המורה. וטעם ויקרא אל משה אחר ולא יכול משה שהכבוד קראו מאהל מועד שיצוא שם ושם ידבר עמו והכבוד לפניו מהפרכת ושם היה משה נכנס כי כן כתוב וזה טעם ותמונת ה' יצט. וטעם להזכיר הקרננות קודם המלות כי השכינה תשוב אל מקומה אם לא ישמרו תורת העולה וכן היה וחלילה לחילה להצטרך לעולה וכן כתוב אם ארעב לא אומר לך רק יש לו סוד:

הספר הזה הוא תורת כהנים ולויס, יבאר בו עניני הקרבנות כולן ומשמרת המשכן. כי כאשר היה ספר אחד בענין הגלות והגאולה ממנו, והשלימו בענין אהל מועד וכבוד השם אשר מלא את המשכן, צוהו בקרבנות ובשמירת המשכן, שיהיו הקרבנות כפרה להם ולא יגרמו העונות לסלוק השכינה, וצוה בכהנים הנגשים אל ה' שיתקדשו, שהזהיר על טומאת מקדש וקדשיו, (להלן ה ב), גם שלא יהרסו לעלות אל ה', כמו שאמר (להלן טו ב) דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרכת אל פני הכפרת אשר על הארון ולא ימות כי בענן אראה על הכפרת, כאזהרת פן יהרסו אל ה' לראות ונפל ממנו רב (שמות יט כא), ואחר כך יגביל המשכן כהגבלת הר סיני בעת היות שם כבוד אלהי ישראל:

והנה רוב הספר הזה בקרבנות, בתורת הקרבן והמקריבים ובמקום שיתקרב בו, ויבואו בו קצת מצות נגררות עם אלה, כי מתחלה צוה בקרבנות הנדבה, ואסר החלב והדם בעבורם, (להלן ג יז). ואחרי כן צוה בקרבנות החטא. (להלן ד א ה כו), ונגרר אחר זה להזכיר המאכלים האסורים, (להלן יא א מז), בעבור שהם מטמאים, והאוכל או הנוגע בהם בכל קדש לא יגע ואל המקדש לא יבא, ואם נכנס שם בטומאה יהיה חייב קרבן עולה ויורד שהזכירו כבר. (להלן ה יד). והוצרך להזכיר תורת המצורע ומשפטי היולדת והזב, לחייב אותם בקרבן ולהזהיר עוד מטומאתם, כאשר אמר בסופם (להלן טו לא) והזרתם את בני ישראל מטומאתם ולא ימותו בטומאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם. ונגרר אחר זה שיוזהיר על העריות, (להלן יח א-כג), כי משכבם מטמא, ועונם יקרא טומאה,

ספורנו

בעל המורים

(א) ויקרא אל משה. תמיד מתוך הענין, כענין בהר סיני כאמרו ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענין כי לא יכנס שם לעולם בלי רשות:

(א) ה' ויקרא ועירא, שמה לא רצה לכמוז אלל וקר כדך שאל' צנלעס כאלו לא נראה לו השם אלל צמקרה ואל' הקצ"ה לכמוז גם צאל"ף וכתנה קטנה: ויקרא אל משה. ר"מ אל"ו צעטרה צעטרה לו אמו. הקדים משה לשם כניכול כאלה שמדבר עם סניו ומקדימו דרך מוסר. כתיב לעיל ואש תהיה לילה זו. וסמין ליה ויקרא אל משה לו מתוך שקרא לו דבר עמו היו פניו צוערות כאש. צכל מסעיהם ויקרא אל משה לו שצכל מסעיהם קרא למשה לו שישעו כדכתיב ע"פ ה' יפעו. ה' אלפיך נפסוק כנגד ה' חומשי מורה וט' מינות יש בו וכן יש ט' מינות צפ' אפי ה' אלהיך לו שכל הלוולד מורה כאליו הקריב כל הקרננות. וכן ט' מינות נפסוק זאת המורה לעולה:

מנין המצות למהר"ם חאגיז ז"ל

בפרשת ויקרא יש בה טז מצות י"א עשין וה' לאויץ

(מא) ויעלהו במות בעל וירא משם קצה העם. היה מעלה אותו במקום אשר יראנו כדי שיתכוון אליו בקללתו ולא תפרד נפשו מהם, כי אלה מכחות הנפש להיות דבקה בעת הראיה, כידוע מדברי החכמים [בב"ק קיז, א] "דלי לי גבינאי דבעינא למחזייה, דלי ליה, יהב ביה עיניה ונח נפשיה". > והגיד הכתוב כי לא ראה כל המחנה, כי היו חונים י"א ארבעה דגלים לארבע רוחות השמים. ובפעם השנית אמר לו בלק [להלן כג, ג] "אפס קצהו תראה וכלו לא תראה" לומר גם בפעם הזאת לא תראה כלו אם הוא הדבר המונע ממך קללתו, אבל "קבנו לי משם" אם תוכל כי אין לי מקום להראותו כלו משם, וחשב בלק לאולי יש באחת הקצוות דגל אנשים צדיקים וטובים אשר אין השם חפץ דַּכָּאוּ.

ויתכן עוד שנפרש כי בפעם הראשון ראהו כלו, כי במות בעל מקום גבוה וראו שניהם משם קצה העם וכנו שם המזבחות, והלך בלעם אל ראש הגבעה אשר בהר ההוא וראה את כלו. וזה טעם "וילך שפיי" [להלן כג, ג] – ⁷ שהלך אל שפי שבו, כדברי ר"א. <

כג. (א-ד) **שבעה מזבחות**. רמז בזה ר"א סוד עמוק. והנה בלעם רצה לדבקה אליו הרצון מאת ה' בקרבנות האלה, ולכן העלה עולות מספר כולם. ורצה שיתעסק בלק עצמו בהם, ולכן אמר ויעל בלק ובלעם פר ואיל במזבח, זה שוחט וזה זורק. וטעם ויאמר אליו את שבעת המזבחות ערכתי דרך תפלה, כאומר ערכתי לפניך מזבח שלם בקרבן שלם יעלו על רצון מזבחך, כענין שאמר הכתוב [במהלים כ, ד] "יזכור כל מנחותיך ועולתך ידשנה סלה", ואומר [שם סו, טו] "עולות מחים אעלה לך עם קטרת אילים אעשה בקר עם עתודים סלה", וכן במקומות רבים. ⁸ [א] וטעם הידיעה כבר זכרה ר"א. והנה בסוף כאשר לא רצה ללכת לקראת נחשים לא רצה בלעם שיהיה בלק מעלה בקרבנותיו, שלא יפגל במחשבתו, ולכך אמר הכתוב [להלן בפסוק ל] "ויעל פר ואיל במזבח" וירמוז לבלעם הנזכר. ויתכן שבלק העלה אותם, ⁹ כי לפי דעתו עשה כן והוא לא היה עור חפץ בהם.

(ג) **אולי יקרה ה' לקראתי**.

וילך שפיי.

(ד-ה) **ויקר אלהים אל בלעם. כעבור שלא היה האיש הזה מגיע למעלת הנבואה על כן יאמר**

תכלת מרדכי

(ט) **חונים ארבעה דגלים. עי' כ"ג י'. א** במקרא [פסוק ד'] ויקר אלהים אל בלעם. עי' רמב"ן שמות ה' ג' 1.

כור זהב

[ג] **חשב אולי יש באחת מן הקצוות, ר"ל כי בלק רצה שיראה כולו, כי אם יראה קצתו אולי יש שם אנשים צדיקים. דן שהלך אל שפי שבו כדברי ר"א, מלשון קול על שפיים שהוא ראש הגבעה. א' וטעם הידיעה, ר"ל ה"א מן המזבחות. נן כי לפי דעתו עשה כן, ר"ל לפי דעתו**

כסף מזוקק

(א) **וטעם הידיעה, פי' בה"א הידיעה.**

וכן גם אותה הרגתי (במדבר כב, לג), גם הרגתי אותך, ורבים כן. עכ"ל. 1) דנאמר שם: "ויאמרו אלהי העברים נקרא עלינו נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה לה' אלהינו פן יפגענו בדבר או בחרב", ו"ל בסו"ד: ואמר נקרא עלינו שהודיעוהו לשון המקרא כאשר נצטוו לו, ופירשו לו כי במקרא הוזה אשר נקרא עליהם יצטרכו לזבוח לפניו פן תהיה הפגיעה בדבר או בחרב, וכענין

במדבר כג בלק

קנא

בו בלשון הזה כי עתה בא אליו דבור השם דרך מקרה לכבוד ישראל. ^ג ולכך אמר בו [לעיל כב, ט וכן] "ויבא אלהים אל בלעם", כי הלשון הזה לא יאמר בנביאים רק במי שלא בא במדרגה ההיא. וכן "ויבא אלהים אל אבימלך" [בכראשית כ, ג], "ויבא אלהים אל לבן" [שם לא, כד]. ואפשר שפירושו ביאת הרצון מן העליון אל השכלים אשר יחלימו, כי גם בלעם כיום נופל ותרדמה נפלה עליו וגלוי עינים.

וטעם ויקר אלהים אל בלעם ויאמר אליו כי כאשר קרה לבלעם כמקרים אשר יקרו לאנשי רוח הקודש בהתבודדם, שחלף רוח על פניו, תסמר שערות בשרו, פחד קראהו ורעדה, ורוב עצמותיו הפחיד, והודו נהפך למשחית, והוא נופל על פניו ארצה, אז אמר את שבעת המזבחות ערכתי, והוא דרך תפלה, כאשר פירשתי [לעיל בפסוקים א-ד], והשם לא שמע אליו על כוונתו ואמר לו כה תדבר.

(ה) וטעם וישם ה' דבר בפיו בלעם יש מפרשים כי לא ידע בלעם בדברים אך השם מלא אותו דברים ואמר לו שוב אל בלק וכה תדבר, כי יצאו הדברים מפיו. ואולי כן דעת רבותינו [בבמדבר כ, יח] שאמרו: "עיקם את פיו ופיקמו כאדם שקובע מסמר בלוח. ר' אליעזר אומר מלאך היה מדבר. ר' יהושע אומר וכו'". ואינו נכון בעיני בעבור אמרו [להלן כד, ד] "שומע אמרי אל", ואמר [שם] "מחזה שדי יחזה".

אבל טעם וישם – הלמוד, שלמדו הדברים שיגרוס אותם בפיו ולא ישכח ולא יפיל מהם דבר, כטעם "ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם" [בדברים לא, ט], וכן "כי על פי אבשלום היתה שומה" [בשמואל ב יג, לב].

(ז) מן ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי קדם.

(ט) כי מראש צורים אראנו. בעבור שהעלהו במות בעל לראותו אמר מראש צורים ומן הגבעות אני מביט ורואה אותו, כי ישכון לבדו ואין עמו גוי אחר שיחשב הוא אליו, כמו שיתקבצו עמים רבים ואומות שונות להיות מחנה אחת, אבל אלו כולם תורה אחת ומשפט אחד להם וגוי אחד הם וישכון בדם בשם יעקב וישראל. ועל כן הזכיר [לעיל בפסוק ז] "ארה לי יעקב" ו"זועמה ישראל", כי הזכיר להם שמם הנכבד ושמות אבותם לאמר שהם עם לבדד ושמות נאות להם מאבותם, כי בלק לא היה מזכיר לו שם ישראל, רק אמר [לעיל כב, ה] "עם יצא ממצרים" כמתנכר בהם שלא ידע אותם, ^(ב) כי היה כפוי טובת אביהם. והכוונה לומר כי כאשר אני רואה אותו עתה שוכן לבדו כן ישכון לעולמים בטח בדם עין יעקב והוא יהיה לראש עולם ואין אומה שתגבר עליו ולא שיטפל הוא אליה.

כור זהב

הזהב בא בדבר בלעם, שנאמר ויקר אלהים אל בלעם, ויאמר אליו את שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח (במדבר כג, ד), עכ"ל.

של בלעם שצוהו במזבחות וקרבתו עשה כן, אף שהוא עצמו לא היה חפץ עוד בהם. ^ג ולכך אמר כן ויבא, ר"ל לכך אמר הכתוב למעלה ויבא, כי לשון זה לא יאמר בנביאים.

כסף מזוקק

(ב) שהיה כפוי טובת אביהם, כוונתו טובת אברהם ללוט שחרף נפשו להלחם בעבורו.

וראה עוד בכתובות ק"ד ב: אשתיקן קא אמרת או אשקיין קאמרת, א"ל אשתיקן קאמינא¹⁰, וראה שבועות מ' סע"א שנקטו בריש לקיש איכא דאמרי משהא הוה שהי ליה ושתיק ליה ואיכא דאמרי משתי הוה שתי ליה ושתיק ליה וע' בגה"ש שם, הכוונה שכבר חליש נפשיה דריש לקיש ולכן לא השיב עיין פירוש רבינו חננאל חדושי ר"י אבן מיגאש: א"ד משתי הוה שתי ליה שכך היה דרכו של ריש לקיש לשנות כשעיסה נפשו מלמודו ראה קהלת רבה פ"ג פס' מה יתרון ר"ש בן לקיש הוה לעי באורייתא כו' והוה פילדה נהיג מעתיד ליה חד משקויי דמים בכל יום והוה עליל משלהי משלהי ונסיב ליה ושתי ליה כו', שהיה השוער נוהג להכין לו בכל יום משקה להשיב נפשו.

כ. ואנא בתרא

מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לתינוקות כו', מה היא? כי הא דבת רב חסדא הוה יתבא בכנפיה דאבוה, הוה יתבי קמיה רבא ורמי בר חמא, אמר לה [רב חסדא לבתו] מאן מנייהו בעית? אמרה ליה תרווייהו, אמר רבא ואנא בתרא.

בבא בתרא י"ב, ב

במחקר יח יסדתי פתרון חידת רב משרשיא על ההנחה שרבא כהן היה, ולכן סייע כהנא, והנה הנחה זו צריכה בירור מאחר שהיא פלוגתת ראשונים.

שנינו בחולין קל"ג א אמר רבא בדיק לן רב יוסף האי כהנא דחטף מתנתא חבובי קא מחבב מצוה או זלוולי קא מזולזל במצוה כו', וכתב רש"י: בדיק לן, מנסה אותנו אם נדע להשיב, ורבא כהן היה י, ועוד שם: אמר ליה רבא לשמעיה זכי לן מתנתא דבעינא למיכל לישנא בחדללא כו', וברש"י אע"ג דרבא נמי כהן היה דקיי"ל (ראש השנה י"ח א) דמבני עלי אתא, ובבכורות (כ"ז א) נמי אמרינן רבא הוה מבטל תרומת חו"ל ברוב ואכיל ליה כו' מיהו מנפשיה לא מצי שקיל כו' ומימר נמי לא בעי למימר הבו לי כו'.

אמנם בתוספות שם, פירשו שרבא אמר לשמעיה משום שבעצמו לא היה כהן, ובהך דראש השנה ובכורות שהביא רש"י גרסו "רבה" במקום "רבא".

10. כן יש להגיה גם בנדרים ע"ז סע"א, ראה תשובות הר"י בן מיגש סי' ל"ח, ועיי' שו"ת חכם צבי סי' קכ"ד וביד שאול להגרי"ש נתנון להל' נדרים סי' רכ"ח אות ה.

1. ראה סהד"ר ח"ב קס"ב סע"ב שכתב נראה ששאלו לפי שהיה כהן, ולא העיר שכ מסורש ברש"י חולין שם וראה מהרש"ל ומהר"ט מלובלין שם.

והנה בהך דראש השנה שנינו: רבה ואביי מדבית עלי קאתו, רבה דעסיק בתורה חיה ארבעין שנין, אביי דעסיק בתורה ובגמילות חסדים חיה שיתין שנין, וברש"י שם: אביי ורבא מדבית עלי קאתו, כך שמעתי. ובשחיטת חולין פרק הזרוע (קל"ג א) אשכחן דרבא לאו כהן הוא, ושמא אמו מבית עלי היתה, ויש גורסין רבה ואביי ומפרשי לה ברבה בר נחמני.

רואים אנחנו איפוא שאך המפרשים דאיירי ברבה בר נחמני הם שגרסו "רבה ואביי" היינו רבה לפני אביי, אבל הנוסחה ששמע מרבוחיו היא "אביי ורבא" אביי קודם לרבא כרגיל, אמנם שדי בה נרגא מהך דחולין קל"ג ועוד נשוב לזה. ונקודם נשתדל לברר הנוסחה בסוגיא דראש השנה המקור העיקרי לכל החקירה הזאת.

כבר העירו כל החוקרים כי הנוסחה "רבה" מוקשית, אחרי שרבה בר נחמני נפטר בשנת תרל"א לשטרות, אביי בשנת תרמ"ט, ורבא בשנת תרס"ג (ראה אגרת רב שרירא גאון), והנה אם נשלמו לרבה בשנת תרל"א ארבעים שנה, הרי שנולד בשנת תקצ"א, ואביי שנשלמו לו בשנת תרמ"ט ששים שנה נולד בשנת תקפ"ט, הרי שהיה אביי קשיש מרבה דודו בשתי שנים, בעוד שמסורה בידינו שאביי נתייתם מהוריו ונתגדל בבית רבה דודו, ראה גטין ל"ד רע"ב רש"י ד"ה הלכה כנחמני.

ועוד זאת, איך יתכן שרבה הנולד בשנת תקצ"א יכיר את חכמי דורו של ר' יוחנן, ויעסוק בהלכה עם ר' זירא טרם שעלה לא"י ללמוד אצל ר' יוחנן שנפטר בשנת תק"ץ.

ר"י הלוי בדורות הראשונים ח"ב ע' תל"ח מגיה גם ברבה שחי שיתין שנין. ברם הגהה זו מפליאה, שאם כן היה לחכמינו לכלול אותם יחד, רבה ואביי חיו שיתין שנין, וגם מה ההבדל שמצאו בין זה שעסק רק בתורה לבין זה שעסק בתורה וגם בגמילות חסדים — ?

ומאחר שאי אפשר לקיים הגירסא "רבה ואביי" מוכרחים אנחנו לקיים הגירסא המקובלת מרבוחיו של רש"י ומובאת גם בראב"ה בתשובה סי' קס"ז שאביי ורבא מדבית עלי קא אתי, רבא חי ארבעין שנין ואביי שיתין², ולפי נוסחא זו שרבא כהן היה, ואמרם בחולין שם שרבא אמר לשמעיה שהוא יזכה במתנות בשבילו ביאר הראב"ה בתשובה הנזכרת שרבא חפץ שימהר המשמש ללכת אל הטבח טרם

2. אין במקורות קצב ומספר מדויק לשנות רבה בר נחמני אם שגם הוא היה מדבית עלי, ובהיותו עוסק בתורה וגם בגמילות חסדים (ראה להלן הערה 7) נתוספו לו הרבה שנות חיים, בימי עלומיו הכיר גדולי הדור הקדום וכשנפטר בימי שמדא בשנת תרל"א היה **שבע ימים**.

צח מחקרים בדרכי התלמוד וחידותיו

שיזכה כהן כהן אחר³, וחביא עוד הוכחה שרבא כהן היה מבכורות נ' ע"א שרבא אשי שדר שיבסר זוזי לרב אחא בריה דרבא בסדיון חבון⁴.

וחנה בסדר חזרות ערך רבא כתב: יש "ראיה ברורה" דרבא לא היה כהן מדאיתא בברכות מ"ח א אביי ורבא יתבי קמיה דרבא, א"ל רבה למי מברכין, א"ל לרחמנא, ורחמנא היכי יתיב, רבא אחוי לשמי טללא, אביי נפק לברא אחוי כלמי שמיא, אמר להו רבה תרוויכו רבנן הויתוי, היינו דאמרי אינשי בוצין בוצין מקטפיה ידיע, הרי שאביי ורבא בני גיל אחד היו, ראה תוס' שם, והנה ידענו שרבא מלך אחר אביי י"ד שנים והיה לפ"ז בן ע"ד שנה, י"ד שנים אחרי שיתין שנים של אביי בן גילו, ואיך זה יסוב עליו אמרם כי לאשר אתי מבית עלי חי רק ארבעין שנים, מוכח איפוא שהגירסא בראש השנה היא אביי ורבה מדבית עלי קאתו, אבל רבא לא נתייחס לעלי ואין הוכחה שהיה כהן.

אמנם בהלכות גדולות וברבינו יונה ברכות שם מובאה הגירסא אביי ורבא בר רב חנן הוו יתבו קמיה דרבא, וראה דקדוקי סופרים שם ובס' מאה קשיטת לתרמ"ע מפאנו סי' כ"ז, ובכ"ז בן גילו של אביי חבירו בילדותו היה רבא בר חנן, וראה תוס' כריתות י"ח ב ד"ה א"ל שהביאו מברכות ס' כיצד מברכין (מ"ה א) שא"ל רבין בר חנין לאביי סוק חזי מאי עמא דבר, ובכ"ז נסתרה כל ההוכחה ו-הראיה ברורה של הסה"ד, שיכול להיות כי האמורא "רבא" סתם היה צעיר לימים מאביי ולא ישבו יחד בילדותם, וכשמת אביי היה רבא בן כ"ז שנה ומלך י"ד שנה ומת בן ארבעים כמרביית בית עלי —.

וכן אשר הובא בברכות ח' ע"ב שאמר רבא לבריה אל תשב על מטה ארמית איכא דאמרי דלא תנסבו גיורתא, ברור שאין זה רבא סתמא שבתלמוד, כן הן סיימו שם איכא דאמרי ארמית ממש ומשום מעשה דרב פפא, וחנה לא יתכן שיצוה רבא את בנו משום מעשה שאירע לתלמידו, ברם זהו רבא שני כרבא בר שמואל חבירו של רב פפא ראה שם כ"ב ב, וספרא בצירא השמיט תיבות "בר שמואל" ורבא שני זה לא היה כהן, ולולא צוואתו היה בנו רשאי לישא גיורת ולכן צוהו אביו דלא לנסוב גיורתא.

ויש הוכחות מכריעות שנוסחה דווקנית היא בחולין קל"ג א שידובר שם על רבא ולא על רבה, ששנינו שם אמר רבא בדק לן רב יוסף האי כהנא דחטיף מתנתא

3. לדברי הפסיקתא זוטרתא ס' שפטים פס' לוח יהיה משפט הכהנים שלמד מקרא ונתן הכתן, ולא לשלוחו יובן אשר לא אמר רבא לשמעיה שיזכה בשבילו אחרי שהבעלים לא היו גותנים לשליח חזוקת לרבנו, לכן אמר לשמעיה שהיה כמו כן כהן שיזכה לעצמו, ועיין בביאור מתרא"מ פדווא לפסיקתא זוטרתא שם.

4. לפנינו בגמרא הנוסחה לרב אחא בריה דרבינא, אבל כגירסת הראב"ה מובא גם בתשובות תנאונים זכרון לראשונים הוצאת ר"א הרכבי בס"י ע"ג, וראה י"ד סי' ש"ח סעי' י אין תאב יכיל לפדות ע"י שליח ובהגהותי שם.

ואנא בתרא

צט

חבובי קא מחבב מצוה או זלזולי קא מזלזל במצוה כו', אמר ליה רבא לשמעיה זכי לן מתנתא כו' זכי ליה, רבא אכל ורב ספרא לא אכל אקריווה לרב ספרא בחלמיה מעדה בגד ביום קרה גוי אתא לקמיה דרב יוסף אמר ליה דילמא משום דעברי אשמעתא דמר אקריין הכי כו', והרי אי אפשר לגרוס בזה רבה, אחרי שרבה לא היה תלמידו של רב יוסף, ואי אפשר שיגיד רבה בדיק לן רב יוסף, וגם לא נוכל ליחס הדברים לאיזה אמורא אחר שנקרא גם הוא „רבא“ כי אם שיכוון על רבא סתמא שבתלמוד שהוא היה תלמידו של רב יוסף וממנו למד גם הוא לבדוק התלמידים, וכן נהג רב פפא אחריו ראה עירובין נ"א א וש"נ.⁵

והנה בתוס' ר"ה שם הביאו עוד הוכחה שגרסינן רבה ואביי מדבית עלי קאתו חיו ארבעין שנין, מאשר שנינו במועד קטן כ"ח א אמר רבא חיי בני ומוזנא לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא, דהא רבה ורב חסדא תרווייהו רבנן צדיקי הוו מר מצלי ואתי מיטרא ומר מצלי ואתי מיטרא, והנה מבואר בתענית כ"ד סע"א רבה גזר תעניתא ולא אתי מיטרא, אולם יתכנו הדברים על רבא ראה שם ע"ב איפרא הורמיו אימיה דשבור מלכא אמרה ליה לברה לא להוי לך עסק בדברים בהדי יהודאי דכל מאי דבעיין מארייהו יהיב להו, אמר לה מה הוא, בעון רחמי ואתי מיטרא, אמר לה זהיא משום דזמנא דמיטרא הוא אלא ליבעי רחמי האידנא בתקיסת תמוז וליתי מיטרא, שלחה ליה לרבא כוון דעתך ובעי רחמי דליתי מיטרא כו' אתא מטרא עד דשפוך מרזבי דצפורי לדגלת, ובעובדא זו הרי ודאי הגירסא „רבא“ שידענו כי אותו כיבדה המלכה איפרא הורמיו, ראה בבא בתרא ע' ע"ב, זבחים קט"ז ב, ונדה כ' ע"ב, ובכן שפיר נקטו בו דמצלי ואתא מיטרא⁶, ועל כל זה חי רב חסדא תשעין ותרתינן שנין והוא רבא רק ארבעין, מזלו גרם שנוולד מבית עלי הכהן, ורבא לא חפץ להחבטל מתורתו למצוה שאפשר שתיעשה ע"י אחרים, כאשר מצינו בו ברבא כד חזייה לרב המנונא דקא מאריך

5. ועיין בכורות מ"ז סע"א.

6. ושם בוודאי רבה גרסינן (וכן צ"ל בסנהדרין ק"ו סע"ב) כדמסיים ואנן קא מתנינן בשית סדרין, שזחו מקביל למאמרו של רבה אני יחיד בנגעים אני יחיד באחלות, ב"ם פ"ו א, ונקטו עליו דמצלי ואתי מיטרא, והוא שאמר כי בני חיי ומוזנא לאו בזכותא תליא מילתא כי אם במזלא, ואמרו בי רב חסדא שיתין הלולי, בי רבא שיתין תיכלי, כמבואר בברכות נ"ו א דפתר ליה בר הדיא לרבא בנך ובתך שכיבן, וראה מוע"ק כ"ו סע"ב רבא איתרע ביה מילתא, ואמרו שם עוד בי רב חסדא סמידא לכלבא לא מתבעי, בי רבא נחמי דשערי לאינשי ולא משתכח, שאם כי יחבו ליה לרבא עותריה דרב חסדא חנח לא נתקיים בידו, דשדור דבי שבור מלכא וגרביחו חגיגה ה' רע"ב, כאשר פתר לו בר הדיא ראה כרבות שם, ובכן יסח כח מזלו של רב חסדא בחיי בני ומוזנא, ורבא חזא שאמרו עליו כי חי ארבעין שנין, אבל רבה חי יותר אם שמבית עלי קאתי כאביי בן אחיו, חנח חגיגה עליו גם הצטיינותו בגמילת חסדים כמבואר בסנהדרין צ"ח ב שאמר עליו אביי מר תא תורה וזא גמילות חסדים.

בצלוחתיה הוכיחו על זה ואמר מניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה שבת י' ע"א, כי כל הפצים לא ישוו לו לעסק התורה.⁷

בראש הכרך זהר חדש שעם הגהותי ניצוצי זהר הארכתי בס"ד בענין יחסו של רבא אם היה כהן ועוד נחזור לכך בס"ד ובזה נחזור להיאמר שבבא בתרא י"ב ב שהצבתי בראש מחקרי זה שאמר „ואנא בתרא“ שכבר העיר המהרש"א: לא שקילל רבא את רמי בר חמא שימות במוקדם רק שיגרשנה ואחרי כן ישא הוא אותה, וכבר העיר הסה"ד שאלמלי היה רבא כהן הרי לא היה יכול לישא גרושה, והמהרש"א העיר שם על שלא אמר גם רמי בר חמא „ואנא בתרא“ שזהו לאשר חש לישא גרושה כדאמרינן בפ' ערבי פסחים (קי"ב סע"א) אל תבשל בקדירה שבישל בה חברך, ומאי ניהו, גרושה בחיי בעלה, אולם להסברא זו מפליא למה לא חש גם רבא לצוואת ר' עקיבא זו שלא לישא גרושה כרמי בר חמא חבירו, שגזח היה לו לישא אשה שחשב כי יגרשנה מאשר לישא גרושת חבירו.

ברם כשנעמוד בסוד חכמים נווכח שרבא באמרו „ואנא בתרא“ התכוון לתועלת שלשתם, כי הנה אשה שתנשא לשני אנשים זה אחר זה הרי זווגה הראשון לא עלה, או שנשארה אלמנה מתאבלת על בעל נעוריה, או שלא חיו בשלום יחד עד שנתפרדו ונתגרשה, עלובה זו תוכל למצוא נחומים על יגונה וצערה אך אם המצא מנוח עכ"פ בבית בעלה השני —

ובכן כשאמרה בת רב חסדא שחפצה בשניהם ולבם ניבא להם כי יתקיימו

7. ברם גם גירסא זו מפליאה, שאם נאמר כי רבא חי רק ארבעים שנה, והוא הלוא מלך י"ד שנה אחרי אביו, נמצא שבזמן פטירת אביו היה כאמור בן כ"ו שנה, ואביו כן מלך אחרי רב יוסף י"ג שנה (ראה סדה"ד ח"א ד' אלפים צ"ט), ובכן היה רבא בפטירת רב יוסף בן שלש עשרה למצוה, והלוא מצינו בב"ב כ"ב א רב דימי מנהרדעי אייתי גרוגרת בספינה א"ל ריש גלותא לרבא פוק חזי אי צורבא מרבנן הוא נקט ליה שוקא, א"ל רבא לרבא אדא בר אהבה פוק תהי ליה בקנקניה, נפק אזל בעא מיניה כו', לא הוה בידיה, א"ל מר ניהו רבא, טפח ליה בסנדליה אמר ליה בין דידי לרבא איכא טובא, מיהו על כרחך אנא רבך ורבא רבה דרבך, לא נקט ליה שוקא, פסיד גרוגרת דיליה אתא לקמיה דרב יוסף א"ל חזי מר מאי עבדי לי כו' הרי שבעוד רב יוסף חי כבר היה רבא אישיות מפורסמת שכיון שראה רב דימי לפניו אדם חריף שאל „מר ניהו רבא ז" ורבא אדא בר אהבה התיחס שהוא תלמידו של רבא, ולהאמור הלוא בחיי רב יוסף טרם בא רבא לכלל איש מבוגר, פחות מבן י"ג היה, ויתר מכן הלוא מבואר בכתובות ס"ג א שרב יוסף בריה דרבא שדריה אבוהו לבי רב לקמיה דרב יוסף כו', ורב יוסף זה בנו של רבא היה אז כבר נשוי אשה, כמסופר שם שהלך לראות אנשי ביתו ושמע אבוהו ונפק לאפיו ואמר יונתך נזכרת, וע"כ שרבא היה אז כבר אדם מבוגר, והנה בכלל קביעות זהות מאמרים המתיחסים לרבא היא מלאכה חשובה מאד להבנת התלמוד, ראה תשובת רב האי גאון שפרט שבעה עשר אמוראים שנקראו בשם רבא (עיי' ערוך ערך אביו, בית נכות ההלכות ח"ב ע' 39, נספח לאגרת רב שרירא גאון הו' רב"מ לוין ע' 14—15, מספרות הגאונים ירושלם תרצ"ג ע' 128, וראה מונטסשריפט 1936 ע' 224, ובס' מנחת יהודה עמשטיין (ורשה תרל"ז), ועמש"כ במלואים לניצוצי זהר שעל הזהר חדש ב' ע"ב בס"ד.

בבא בתרא דף יב

קא

ואנא בתרא

דבריה, הזדרו רבא ואמר „ואנא בתרא“ כי הנה מבואר בברכות מ”ד א כי רב הסדא כהן היה, ורמי בר חמא לא היה כהן, אבל רבא — כאמור — היה כהן, והנה לו נשאת בראשונה לרבא הכהן וחיתה עמו בשלום כאשר אנתנו רואים היחס ביניהם אחרי כן כשנשאה, ולא היה לרבא שום סיבה לגרשה⁸, ולא היתה יכולה להנשא לרמי בר חמא כי אם באלמנות כשימות רבא, ואז שוב מר לה מר, בעל נעוריה מת, ובזווג שני לא תמצא מנוח כי הוא „ישראל“ והיא בת כהן, ורב הסדא אביה הוא האומר שבת כהן לישראל אין זוגם עולה יפה, או אלמנה או גרושה או זרע אין לה, עיין פסחים מ”ט א. ובכן באמרו „ואנא בתרא“ הרי היה זה לטובת שלשתם, איחל רבא לרמי בר חמא אריכות ימים ושנים רבות ביחוד בהיותו מבית עלי שלא האריכו ימים, ובכן חשב דחיית התמלאות נבואתה כענין סגולי לאריכת ימים הוא כרב יוסף שאמרו ליה כלדאי מלכית תרתין שנין ודחה נשיאותו ובוזה נתארכו שנותיו, ראה ברכות ס”ד א.

וכשנפטר רמי בר חמא הדגיש רבא באמרו לא נח נפשיה דרמי בר חמא אלא דלא אומין ארב מנשיא בר תחליפא (ברכות מ”ו, ב), כאומר לולא כן היה מאריך עוד ימים עם אשתו בת רב הסדא כאשר איחל לו רבא. ומעניין כי גם אחרי שמת רמי בר חמא לא נשא רבא מיד אחרי ימי הבחנה את אלמנותו כי אם שהתה באלמנותה עשר שנים כמבואר ביבמות ל”ד ב. וכאשר סוף סוף נשאה ראה עמה חיים של טובה, ראה ברכות נ”ו א, שם ס”ב א, חגיגה ה’ ע”א, כתובות ל”ט ב, שם ס”ה א ועוד שם פ”ה א ובחולין מ”ד ב, והקימה ממנו זרע ראה יבמות ל”ד ב ושבת קכ”ט א. ובכן שפיר אמר רבא לטובת שלשתם „ואנא בתרא“.

8. ובכלל לא היה רבא יכול לישא אותה כשלא יחוש למיתה בעוד שידע כי סוף סוף תנשא לאחר ובכן אין אפשרות אחרת כי אם שהוא יגרשנה והן רבא הוא האומר שאין אדם רשאי לדור עם אשה שדעתו לגרשה, ראה גיטין צ’ ע”א.

אבל הפועל בשכלו אין נפש המדמה פנוי לקבל הידיעה כי הוא פועל בשכלו וזה מבטל הקבלה. ובודאי כאשר היה ב"ה קיים, יותר היה מוכן לנבואה החכם ממה שהיה מוכן לנבואתו הבלתי חכם, כי היה הש"י קרוב אל העולם, והוא יתברך קרוב אל החכמים יותר מאשר הוא קרוב אל הבלתי חכם, אבל כאשר חרב ב"ה, והנבואה באה לעולם מצד שכך גזר הש"י על העולם, והגזירה הזאת מסר אל העליונים הממונים על זה, לדבר הזה קרובים השוטים והתינוקות, מן הטעם אשר אמרנו *).

יש לו שני לבבות. פי' (שם). אמר רב אבוימי דמן שיש לו לב בשלימות חיפה קודם שאכל אדם כי לפעמים לב חסר ושתה יש לו שני לבבות ב"ת, ולפעמים הוא מלא לאחר שאכל ושתה אין לו לומר לבב, כי כן הוא אצל האדם כי יש מי שיש

לו לב חסר ויש מי שיש לו לב שלם, וקודם שאכל ושתה הלב הוא בשלימות ולכך כתיב לבב מלא ושלם, ואחר שאכל ושתה הלב הוא חסר כי האכילה והשתיה מבלבל את שכל האדם ודבר זה ידוע כי האדם קודם שאכל ושתה יש לו שכל זך ונקי ביותר. ורש"י לא פי' כך ופי' זה עיקר שכך (כי) זמן ישיבת ב"ד עד זמן סעודה ולא אחר כך מטעם שאמרנו**).

שלוחות ושברי לוחות (שם י"ד ע"ב), שהלוחות מונחים בארון, פי' כי ושברי לוחות מונחים בארון. כמו שלוחות שלמים

נקראים לוחות הברית ולכך ראויים שיהיו בארון הברית כך לוחות ראשונות] הם הברית עצמו שבין ישראל לאביהם שבשמים, וזה כי אם לא היה הלוחות הראשונות שכבר נתנו למשה לא נתנו לוחות שניות שלכך כ' (שמות ל"ד), וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שברת, כלומר מאחר שהיו על הלוחות כבר יש (לך) [לי] לכתוב אותם על השניות ג"כ. ולכך הראשונות ג"כ היו בארון. ועוד כי הלוחות הראשונות שהיו מעשה אלקים אע"ג שנשתברו ולא היו ראויים לישראל היינו שלא היו ראויים בפני עצמם, שלימים. אבל שבורים ועם לוחות שניות בודאי ראויים. ולפיכך היו לוחות ראשונות ג"כ בארון. והבן הדברים האלו מאוד.

השם וכל כנויו וכו'. פי' (שם). אשר נקרא שם שם ה' כי הארון הוא ארון צבאות יושב הכרובים וכו' הברית אשר על ידו היה דא"ר יתחן א"ר שמעון בן

ומקשה דלמא הם בני תדא מזלא כלומר אע"ג שבני אדם הם מחולקים ואין זה רק כמו זה מ"מ אי אפשר שלא ישתתפו יחד ולפעמים יש להם מזל אחד ולפיכך נגלה לאחד מה שנגלה לאחר. ומתוך דמתאמרה משמיה דר"ע כוותיה ור"ע כבר אינו בעולם. ופריך עוד דלמא להא מלתא בר מזליה כלומר ולא היה ר"ע בר מזליה כי ר"ע נבדל מן בני אדם במעלתו ולכך לא היה להם חד מזלא, * ומתוך דאתמר הלכה למשה מסיני ומן הש"י הוא ואינו שייך לאדם במה שהוא אדם, וא"כ איך יבא זה להשגת האדם, אלא כי הש"י שמוציא שכל האדם אל הפעל ומגלה לאדם דבר שהוא הלכה למשה מסיני, ואין חלוק בין החכם ובין נביא כלל רק שהחכם מקבל ממדריגה השכלית כאשר ידוע והנביא מקבל ממדריגתו אשר דבק בה הנביא כאשר ידוע למבינים. ומ"מ שניהם מן הש"י, והכריחו זה במופת כי אי אפשר שלא יהיה הש"י מוציא שכל האדם מכח אל הפעל. והוכיח זה עוד מצד שידוע החכם השכל הפשוט הוא הלכה למשה מסיני, כי שכל זה אי אפשר שתהיה הסבה אליו רק הש"י, אבל זה שמשיג שאר השגות וכמו שהביאו ראיה החוקרים כי צריך אל האדם שיהיה לאדם מי שמוציא שכל שלו אל הפעל, אבל דעת חכמים כי דבר זה אין ראיה כ"כ כי שמא מזליה הוא שמוציא שכל שלו אל הפעל כי כאשר יש לו מזל מיוחד הוא שגורם שיהיה לו ג"כ שכל מיוחד, וא"כ אין ראיה מזה רק מדבר זה הוא ראיה ברורה כאשר האדם משיג השגות עליונות והם השגות אלקיות בדברים שאינם תחת המזל, מזה ידוע שהוא יתברך מוציא שכל האדם מכח אל הפעל. והדבר הזה ברור.

נטלה הנבואה מן (שם י"ב ע"ב) א"ר יתחן הנביאים וכו'. פי' כי מיום שחרב בהמ"ק נטלה הנבואה היא מן השמים נבואה מן הנביאים וניתנה ומפני כך השוטה שאין לשוטים ולתינוקות. לו דעת ואין פועל בשכלו.

לכך מקבל הדבר הנעלם מעליונים. אבל החכם מפני שפועל בשכלו, דבר זה מבטל מה שהוא מקבל מן עליונים. ומטעם זה ג"כ אמרו שנתנה רשות לבהמה לראות יותר ממה (כ) שנתן לאדם, וכל זה מצד נפש המדמה, כמו שבארנו בב"ק (דף ס' ב') אצל כלבים שוחקים אליהו בא לעיר כלבים צועקים מלאך המות בא לעיר, כי ב"ח מוכנים לקבל דברים כמו אלו מצד שהם תמימים, ולכך הם יותר מקבלים, וכן התינוק ג"כ שאינו פועל בשכלו מקבל נפש המדמה שלו ידיעת העתידות מעליונים, מאחר שאינו פועל בשכלו והוא תמים מקבל נפש המדמה העתידות.

* ע' נצח פכ"ו.

** ע' נתיב דרך ארץ.